

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TOPLUMSAL YÖNLERİ İLE YENİLEBİLİR PEYZAJ BAĞLAMINDA
MAHALLE BOSTANLARI: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selvinur KARPUZ

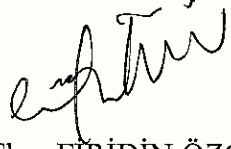
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ebru FİRİDİN ÖZGÜR

ARALIK 2015

Selvinur KARPUZ tarafından hazırlanan 'TOPLUMSAL YÖNLERİ İLE YENİLEBİLİR PEYZAJ BAĞLAMINDA MAHALLE BOSTANLARI: İSTANBUL ÖRNEĞİ' adlı bu tezin yüksek lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Ebru FİRİDİN ÖZGÜR
Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Doç. Dr. Ebru FİRİDİN ÖZGÜR

Üye : Yrd. Doç. Dr. Teoman TEKİRKÖKÜ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Emrah TALGINTAŞ

Üye : _____

Üye : _____

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vii
ÖNSÖZ	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	4
2. YENİLEBİLİR PEYZAJ	5
2.1. Yenilebilir Peyzajın Tarihçesi.....	9
2.2. Yenilebilir Peyzajın Temel İlkeleri.....	11
2.2.1. Ekolojik Sürekliliğe Katkı	13
2.2.2. Erişilebilirlik	14
2.2.3. Estetik Görünüm Oluşturma	15
2.2.4. Doğru Bitkilendirme	16
2.2.5. Aidiyet Hissi Yaratma	16
2.2.6. Toplumsal Bütünleşmeye Katkı Sağlama.....	18
2.3. Kent İçinde Yenilebilir Peyzaj Alanlarının Faydaları.....	20
2.4. Bölüm Sonucu.....	23
3. İSTANBUL'DA YENİLEBİLİR PEYZAJ	25
3.1. İstanbul Bostanlarının Tarihçesi	26
3.2. Günümüzde İstanbul Bostanları ve Yenilebilir Peyzaj Adına Gösterilen Çabalar	30
3.3. Bölüm Sonucu.....	35
4. YENİLEBİLİR PEYZAJ BAĞLAMINDA İSTANBUL MAHALLE BOSTANLARI İNCELEMESİ: KUZGUNCUK VE ROMA BOSTANLARI	36
4.1. Roma Bostanı Örneği.....	37
4.1.1. Bostan Alanın Tarihi ve Mevcut Durumu	38
4.1.2. Roma Bostanına İlişkin Bulgular.....	40
4.2. Kuzguncuk Bostanı Örneği.....	44
4.2.1. Bostan Alanın Tarihi.....	45
4.2.2. Kuzguncuk Bostanına İlişkin Bulgular.....	47
4.3. Roma ve Kuzguncuk Bostanları'nın Yenilebilir Peyzaj Doğrultusunda Değerlendirmesi.....	51
4.4. Bölüm Sonucu.....	56
5. SONUÇ	58

KAYNAKLAR	63
EKLER	69
ÖZGEÇMİŞ	71

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 2.1	Yenilebilir peyzaj alanlarında bitki kompozisyonu-1. 5
Şekil 2.2	Yenilebilir peyzaj alanlarında bitki kompozisyonu-2. 5
Şekil 2.3.	Kent içinde yenilebilir peyzaj alanları bireylerin sosyalleşmesini destekler. 8
Şekil 2.2.6.1	Yenilebilir peyzaj alanları sosyal yaşamın güçlenmesine olanak sağlar. 19
Şekil 2.3.1.	Lafayette Greens projesi. 21
Şekil 3.1.1.	2015 yılında Yedikule semtinde bulunan kentsel tarım alanlarının konumu. 27
Şekil 3.1.2.	Yedikule Bostanları'nın bugünkü durumu. 27
Şekil 3.1.3.	1920-1940 arası yıllarda Kasımpaşa- Beyoğlu bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi. 28
Şekil 3.1.4.	1920-1940 arası yıllarda Beşiktaş bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi. 29
Şekil 3.1.5.	1920-1940 arası yıllarda Şişli bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi. 29
Şekil 3.1.6.	1920-1940 arası yıllarda Üsküdar- Kadıköy bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi. 30
Şekil 3.1.7.	1920-1940 arası yıllarda Kadıköy bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi. 30
Şekil 3.2.1.	Buğday Derneği'nin Doğa Dostu Kent Bahçeleri Projesi doğrultusunda düzenlediği etkinlik ile yerel tohumlar toprakla buluşuyor. 32
Şekil 4.1.1.	Roma Bostanı'nın İstanbul kenti içindeki konumu. 38

Şekil.4.1.2.	Roma Bostanı'nın Cihangir semti içindeki konumu	38
Şekil 4.1.1.1.	Roma Bostanı'ndan manzaranın görünümü	39
Şekil 4.1.1.2.	Roma Bostanı'ndan genel görünüm.	40
Şekil 4.1.2.1.	Bostandaki sebze yataklarının görünümü.	41
Şekil 4.2.1.	Kuzguncuk Bostanı'nın İstanbul kenti içindeki konumu.	45
Şekil.4.2.2.	Kuzguncuk Bostanı'nın Kuzguncuk semti içindeki konumu.	45
Şekil 4.2.1.1.	Kuzguncuk Bostanı direnişi.	46
Şekil 4.2.1.2	Kuzguncuk Bostanı genel görünümü.	47
Şekil 4.2.2.1.	Kuzguncuk Bostanı projesi.	47
Şekil 4.2.2.2.	Kuzguncuk Bostanı'nda kış dönemi kuraları.	50

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.3.1.	Kuzguncuk Bostanı- Roma Bostanı karşılaştırması.	55
--------------	--	----

**TOPLUMSAL YÖNLERİ İLE YENİLEBİLİR PEYZAJ
BAĞLAMINDA MAHALLE BOSTANLARI: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Selvinur KARPUZ

**MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Aralık 2015

ÖZET

Geçmiş Eski Mısır'a dayanan yenilebilir peyzaj, kırsaldan kente göçün artması, kentsel alanlarda tarımsal faaliyetlere ilginin azalması, iklimsel değişiklikler sonucu hasat miktarında görülen düşüşler, genetiği ile oynanmış yiyeceklerin üretimine karşı gösterilen duyarlılıklar gibi etkenler nedeniyle günümüz kentlerinin gündemine giren bir kavramdır. Gıda konusunda bilinçlenen bireylerin kent alanları içerisinde sağlıklı gıdaya erişme istekleri yenilebilir peyzaj alanlarına ilginin artmasına neden olmuştur.

Bunun yanında kent hayatı içerisinde birbirinden uzaklaşan ve yalnızlaşan bireyleri bir araya getirmesi ve dayanışma ruhuna yaptığı katkı ile mahalle bostanları (community gardens) günümüz kentleri içerisinde bireylerin kentle anlamlı ilişkiler kurmasına olanak sağlayan yenilebilir peyzaj alanlarındandır.

Günümüz kentleşmesinin getirdiği koşullara bağlı olarak mahalle bostanları hareketinin toplumsal bir gereksinimden doğduğu gözlenmektedir. Bu tespitler yenilebilir peyzaj yaklaşımının, mahalle bostanlarının oluşturulması ve bakımında bir yaklaşım olarak görülebileceği hipotezinden hareketle bu tez çalışmasının da kaynağını oluşturmuştur. Çalışma kapsamında literatür taramaları, gözlem ve İstanbul'da örnek olarak seçilen bostan alanlarının gönüllüleri ile yapılan birebir görüşmelerle mahalle bostanlarının faydaları, kent ve kentli için ne ifade ettiği, ne gibi toplumsal gerekliliklerden ortaya çıktığı gibi sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Tarihten bu yana bostanları ile yaşayan İstanbul kenti için bostan kavramı kent belleği içinde çok güçlü bir imge olarak kendini göstermekle birlikte bu çalışma

kapsamında ele alınan İstanbul - Roma Bostanı ve Kuzguncuk Bostanı örneklerinin de dünyadaki örneklerine benzer olarak ekolojik kaygılar ve kent yaşamının bireyler üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilere bir çözüm olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak İstanbul'da kurulan mahalle bostanlarının sivil inisiyatif ile oluşturulmuş olması bu bostanları, yerel yönetimler tarafından desteklenen ve kurulan dünyadaki örneklerinden ayırmaktadır.

Toplumsal açıdan ise İstanbul'da incelenen mahalle bostanları hareketinin dünyadaki örnekleriyle benzer sonuçlar göstererek İstanbul kenti için de dayanışma ruhunu güçlendiren, toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayan, bireylere sosyalleşme ve iletişim imkanı veren, kent için ekolojik değer üreten bir olgu olarak karşımıza çıktığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yenilebilir Peyzaj, Mahalle Bostanları, Toplumsal Bütünleşme, Aidiyet.

**COMMUNITY GARDENS AS EDIBLE LANDSCAPE WITHIN THE
CONTEXT OF SOCIAL ASPECTS: CASE OF ISTANBUL**

(M.Sc. Thesis)

Selvinur KARPUZ

**MIMAR SINAN FINE ARTS UNIVERSITY
INSTITUTE OF SCIENCE AND TECHNOLOGY**

December 2015

SUMMARY

The history of edible landscape can be trace back to the ancient Egypt. Today, the concept of edible landscape is on the cities' agenda mainly for several reasons such as the increased migration from countryside to urban areas, decreasing interest in agricultural activities in urban areas, climatic changes result in reduction in the amount of harvest, and the sensitivity is shown towards the production of genetically modified food. Conscious individuals' demands on the access to healthy food in urban areas have led to increased interest in edible landscaping.

In today's cities, community gardens are considered as the edible urban landscape areas. Community gardens allow individuals to communicate in meaningful relationships that the community they alienated from, and also contribute the spirit of solidarity. It is observed that the community garden movement have stemmed from a social need depending on the conditions of contemporary urbanization. These determinations has created the source of this thesis and based on the hypothesis of edible landscape and the creation of community gardens and their maintenance have strong impacts on social life of neighborhoods.

In this thesis, the benefits of community gardens, the reasons of the crucial impacts of them for the urban life are discussed and the question of what kind of social necessities created the community gardens are stated to find meaningful answers. The methods used in the study are three folded; the fist is the literature review to

comprehend the theoretical framework. The second is based on the observations on the two case study areas, and the third one is the interviews with the volunteers who work for these community gardens. The city of Istanbul has been living with its community gardens that called ‘bostan’ for centuries, therefore the community gardens are one of the powerful elements in Istanbul’s image. Roma and Kuzguncuk community gardens have similar qualities with the other community gardens in the Western world because they were created as an effort with strong ecological concern on the one hand, and on the other, to reduce negative impacts of city and the city life on individuals. However, these community gardens are created by civil initiatives and they are not supported by local a government; which is main difference between community gardens in Istanbul and other ones in Western societies.

In this thesis, it is stated that community garden movement in Istanbul shows similar effects with the other community gardens in the Western societies. These gardens strengthen the spirit of solidarity, contribute to social integration, enable socialization and communication among individuals and produce ecological value for the city of Istanbul.

Key Words: Edible Landscape, Community Gardens, Social Integration, Belonging.

ÖNSÖZ

Hızlı ve plansız kentleşme kentlerdeki yeşil olgusunu yok etmekte, kimliksiz mekânlar içerisinde yer bulamayan bireyler aynı zamanda modern yaşamın getirdiği yalnızlaşma ile hızla birbirlerinden ve kentten kopmaktadırlar. Bugün doğadan ve birbirinden kopan bireylerin kenti sahiplenmek ve kaybettikleri bütünlüğü yeniden sağlamak ihtiyacı içerisinde oldukları yadsınamaz bir gerçektir.

Bu doğrultuda kentlerde toplumsal bütünleşmeye, dayanışmaya ve aidiyete sağladığı katkıları ile günümüzün kentlerinde yer bulan yenilebilir peyzaj alanları içerisinde mahalle bostanları üzerine yazılan bu yüksek lisans tezinin her aşamasında desteğini esirgemeyen, çalışmanın bugünkü haline ulaşması hususunda büyük emek sahibi olan danışmanım Doç. Dr. Ebru FİRİDİN ÖZGÜR`e teşekkürlerimi sunarım. Tezin alan araştırması sırasında her türlü yardımı ve desteği içtenlikle sunan Roma Bostanı gönüllülerine ve Kuzguncuklular Derneği üyelerine teşekkür ederim.

Tez çalışmam süresince yardımlarını esirgemeyen aileme, kardeşim Selçuk KARPUZ`a, arkadaşlarım Esra CERAN, Dilanur KOMAR ve Çiğdem GÜNGÖR`e teşekkürler.

Selvinur KARPUZ

İstanbul, Aralık, 2015

1. GİRİŞ

Kentler tarihten bu yana sunduğu fırsatlar, gösterdiği çeşitlilik, renklilik ve karmaşıklığı ile insanların yoğunlukla yaşamayı tercih ettiği alanlar olmuştur. Nüfus yoğunluğunun şehirlerin kapasitesini aşma noktasına gelmesi, kırsaldan kente yaşanan büyük göçler sonrasında oluşan kültürel, etnik ve dinsel ayrışmalar, ekolojik ve ekonomik nedenler kent için çalışan tüm meslek disiplinlerini kentleri daha yaşanabilir kılmak için faydacı tasarımlar üretmeye itmektedir.

Hızlı ve plansız kentleşme kent alanları içerisindeki yeşil olgusunu ortadan kaldırma noktasına ulaşmış, kentlilerin yeşil alanlara erişimi gün geçtikçe zorlaşmış ve bununla birlikte doğadan hızlı bir kopuş meydana gelmiştir. Öte yandan dünya üzerindeki insan nüfusunun hızla arttığı düşünüldüğünde gıda gereksinimlerimiz konusunda doğal ve sağlıklı olandan uzaklaşmadan yeni üretim yolları bulmak gelecek için bir zorunluluk teşkil etmektedir.

Kentlerdeki bu hızlı gelişimin yarattığı ekonomik ve ekolojik olumsuzluklar bir yana kent, zor ve yorucu koşulları nedeniyle içerisinde yaşayanları gün geçtikçe birbirlerinden koptukları, bireysel, içe kapanık ve bezgin bir yaşam biçimine itmektedir. Kentsel yaşamın öznesi, kendi çıkarları için kentsel yaşamla uzlaşmalıdır. Kent karşısında kendini korumaya çalışan birey, asosyal bir davranışa sürüklenir. Simmel (1950), metropol insanının birbirine karşı bezgin tutumunu, biçimsel bir “temkinlilik” olarak değerlendirir. İnsanların metropol ortamında hissettiği “güvensizlik duygusu” onları daha temkinli yapar. Temkinlilik sadece kayıtsızlık değildir, “yakın bir temas anında öfke ve kavgaya dönüşebilecek belli belirsiz bir nefret, karşılıklı yabancılık ve tiksintidir.”. Bu tür bir yaygın iletişime dayalı hayatın bütün içsel düzeni en kalıcı olanından en geçici olanına kadar, sempatilerin, kayıtsızlıkların, nefretlerin aşırı biçimde değişkenlik gösteren hiyerarşisine dayanır (Simmel, 1950).

Kentin insanları yüz yüze bıraktığı bu yalnız ve temkinli yaşam tarzını kırmak, herkesin ortak kullanımına açık, toplumsal bütünleşmeyi destekleyen, deneyimlerin

paylaşıldığı ve toplumun tüm kesimlerinin birbiri ile iletişimini güçlendirecek kentsel tasarım uygulamaları ile mümkün olabilir.

Bu doğrultuda tarihte kentsel alanlar içerisinde yalnızca kendi gıdasını üretmek amacıyla yapılan yenilebilir peyzaj, 1970'lerden bu yana gıda üretmenin de ötesinde sağladığı birçok ekolojik, sosyolojik, ekonomik faydaları ile tüm dünya kentleri için bir çözüm niteliği taşımaktadır.

Bu çalışma kapsamında yenilebilir peyzaj ve aynı başlığın altında ele alınmış olan "community garden" yani mahalle bostanı kavramı, dünya kentlerinde toplumsal bütünleşmeyi sağlamak ve daha yaşanabilir kent alanları yaratmak amacıyla kullanılmaktadır.

Kent içerisindeki boş alanların kolektif bir çalışmanın ürünü olarak sebze ve meyve üretilen bostanlara dönüştürülmesi olarak tanımlanan bu kavram farklı kültürleri, yaş gruplarını bir araya getirmesi ve farklı etnik, politik ve sosyo ekonomik açıdan ayrılmış topluluklar arasında köprü kurulmasına yardımcı olması sebebiyle kent için büyük önem arz etmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışma; yenilebilir peyzaj ve bu kapsamda değerlendirilen mahalle bostanlarının, tarihten günümüze gelişimini, kent ile etkileşimini araştırmak, birey, toplum ve kent arasında kurulan ilişkiye ne gibi etkilerinin olduğunu saptamak için hazırlanmıştır. Yenilebilir peyzaj alanlarının bireyler tarafından nasıl algılandığı ve bu alanların kentleşme ve kentli olma süreçlerine katkıları ele alınmaktadır. Kentlerin ve kentlilerin kimlik oluşumundaki rolü irdelenmektedir.

Bu araştırma ile tarihte İstanbul için kentin tüm sebze ve meyve ihtiyacını karşılayan, günümüzde faaliyetini farklı biçimde de olsa sürdüren Osmanlı dönemi bostanlarından Kuzguncuk Bostanı ve gönüllülerin çabaları ile kurulan Roma Bostanı'nın yenilebilir peyzaj kavramı içindeki yeri incelenerek toplumsal açıdan ne gibi faydaları olduğu, çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Günümüz kentleşmesi içinde mahalle bostanları hareketi toplumsal bir gereksinimden doğmuştur ve yenilebilir peyzaj yaklaşımının, mahalle bostanlarının oluşturulması ve bakımında bir yaklaşım olarak görülebilir.

İstanbul, hızla gelişim gösteren dolayısıyla nüfusu hızla artış göstermiş ancak kullanıcıların toplumsal ihtiyaçları doğrultusunda planlanamamış bir metropol olma özelliği göstermektedir. Mahalle bostanlarının kente sağladığı toplumsal niteliklerin incelenmesi, İstanbul kenti için toplumsal ilişkilerin yanı sıra bireylerin kentli olma süreçlerine sağladığı katkının ve olası potansiyellerin ortaya konması açısından önemlidir.

Bu doğrultuda araştırmanın cevap aradığı sorular;

- Yenilebilir peyzaj nedir? Başta toplumsal olmak üzere ne gibi faydalar sağlar?
- Mahalle bostanları günümüzde kent ve kentli için ne ifade etmektedir?
- Bugün İstanbul'da Bostan geleneği olmadığı, ancak kent içinde kalan alanların ortak fayda için, tarım amaçlı kullanım çabaları bulunduğu göz önüne alınırsa, yenilikçi bir yaklaşım olarak yenilebilir peyzaj akımı bu konuda ne tür avantajlar kazandırabilir?

Bu soruların cevaplarının araştırılması ile mahalle bostanlarının kent ve kentli için önemi değerlendirilerek olası potansiyeller doğrultusunda uygulanabilirliği konusunda çıkarımlar elde edilip, öneriler geliştirmek amaçlanmaktadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma yenilebilir peyzaj konusunu kent düzeyinde ele alarak, mahalle bostanlarının kent ve kentliye faydalarını, İstanbul kenti içinde yapılaşma nedenlerini, tarihten günümüze gelişimini, gösterdiği değişimleri kapsamaktadır. Yenilebilir peyzaj günümüz kentleri için toplumsal boyutlarının yanı sıra ekolojik yönden de büyük önem ifade etmektedir ancak bu çalışma kapsamında konunun toplumsal boyutuna odaklanılmıştır.

Yenilebilir peyzaj kavramının tanımı ile başlayan çalışma, konunun toplumsal açıdan kentsel boyutunun ortaya konması, bu doğrultuda ilkelerinin belirlenmesi ve aynı doğrultuda günümüzde İstanbul kenti için, Roma ve Kuzguncuk örnekleri üzerinden değerlendirilmesi ve olası potansiyellerin ortaya konması ile sınırlandırılmıştır.

Bu çerçevede hazırlanan bu tez beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm sonunda o bölümün sonuçlarının irdelendiği bir başlıkla sonlandırılmıştır. Birinci bölümde; çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi açıklanmıştır. İkinci bölümde; yenilebilir

peyzaj kavramı ve tarihçesi açıklanmış, yapılan literatür taramaları sonucunda bu çalışma için derlenen yenilebilir peyzaj kavramının ilkeleri belirlenmiştir. Yenilebilir peyzaj kavramına dair literatür gelişmekte olmakla birlikte, bu konuda yapılan çalışmaların çok geniş bir literatür oluşturmadığı da görülmüştür. Bunun yanı sıra uygulandığı kentlerde yarattığı toplumsal faydalar irdelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde; İstanbul'da yenilebilir peyzaj kavramı, İstanbul'un tarihi bostanları, tarihi bostanlardan günümüze kalan bostanların ve yeni kurulan mahalle bostanlarının şu anki durumları hakkında bilgiler verilmiş, günümüzde İstanbul bostanları üzerine gösterilen çabalara değinilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde yenilebilir peyzaj bağlamında İstanbul mahalle bostanları incelemesi kapsamında Kuzguncuk ve Roma örnekleri incelenmiştir. Çalışmanın beşinci ve son bölümü olan sonuç kısmında; kavramsal çerçeve ve araştırma kurgusundan yola çıkarak mahalle bostanlarını önemi değerlendirilerek olası potansiyeller ve öneriler ortaya koyulmaktadır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma kapsamında öncelikle yenilebilir peyzaj ve mahalle bostanları üzerine literatür taraması yapılmış, yurt içi ve yurt dışında hazırlanmış kitap, tez, dergi, makale, bildiri, fotoğraf, haritalar gibi yazılı ve görsel kaynaklar kronolojik olarak irdelenip değerlendirilerek çalışmanın kavramsal çerçevesi hazırlanmıştır.

Daha sonra seçilen örnek alanlar olan Kuzguncuk ve Roma Bostanlarında yapılan gözlem ve bostan gönüllüleri ile yapılan görüşmelerle konunun İstanbul kenti içindeki anlamı araştırılmıştır. Konunun İstanbul kentinde ortaya çıkış nedenleri ve potansiyelleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise geliştirilen öneriler ve sonuçlar bulunmaktadır.

2. YENİLEBİLİR PEYZAJ

Yenilebilir peyzaj, yenilebilir bitkilerin süs bitkileri ile aynı alan içerisinde, belli tasarım ölçütleri göz önünde bulundurularak geleneksel peyzaj anlayışının dışında, birlikte kullanılmasıdır (Creasy, 1982).

Ürün hasadının estetik tasarım kaygısıyla birlikteliğinden oluşan bir tür yeni bahçeciliktir (Kourik, 2004). Yenilebilir bitkilerle de estetik tasarımlar üretmeyi öngörür. Estetik kaygıların yanı sıra yerel ürün üretimine katkı sağlayan, ekonomik değer üreten, toplumsal bütünleşmeye yardımcı bir olgudur. Bu açıdan bakıldığında sürdürülebilirlik yaklaşımının yerel ölçekte peyzaj alanlarına yansımış biçimidir.

Şekil 2.1 Yenilebilir peyzaj alanlarında bitki kompozisyonu-1 (solda)(Kaynak: URL-30, 14 Aralık 2015).

Şekil 2.2. Yenilebilir peyzaj alanlarında bitki kompozisyonu-2(sağda)(Kaynak: URL-30, 14 Aralık 2015).

Kent içerisinde gıda yetiştirilmesini destekleyen permakültür tekniği ile yenilebilir peyzaj alanlarında enerji geri dönüşümü sağlayabilmek ve sürdürülebilir tasarımlar üretmek mümkündür.

Bu bağlamda permakültür, bilinçli olarak, doğal ekosistemlerdeki gibi çeşitliliğe, denge ve dirence sahip ve tarımsal anlamda bereketli ekosistemler tasarlama ve sürdürülebilir çalışmalarınıdır. Arazi ve insanların ahenk içinde var olması; gıda, enerji, barınma gibi insan temel ihtiyaçlarının sürdürülebilir ve etik bir şekilde karşılanmasını hedefler. Bozulmamış doğayı koruyan, bozulmuş alanları iyileştiren, toprağı besleyen, daha az enerji ile maksimum verimin hedeflendiğı sürdürülebilir tasarımlarla gıda üretimini sağlar (Mollison, 2014).

Öte yandan günümüzde küresel ısınma, mevcut su kaynakları kullanım politikaları, bilinçsiz tüketim, kirlilik, kuraklık gibi sebeplerle alternatif su kaynaklarına verilen önem artmış ve yağmur suyunun depolanması, gri su kullanımı gibi konular önem kazanmıştır.

Yağmur suyunun depolanması diğeri bir deyimle yağmur suyu hasadı, yağmur suyunun çatılardan veya diğeri düz yüzeylerden toplanıp, depolanarak kullanılması olarak tanımlanır. Yağmur suyu temiz bir su kaynağı olduğı için herhangi bir biyolojik ya da kimyasal arıtmaya ihtiyaç duyulmadan yenilebilir peyzaj alanları için kullanıma çok uygundur (Doğangönül,2008).

Gri su ise duştan, küvetten, lavabodan, mutfaktan kısacası tuvalet haricinde bir evden boşaltılan atık suların tamamıdır. Arıtılan gri su peyzaj alanlarının sulanması için kullanılmaktadır (Karahana,2011).

Yenilebilir peyzaj alanlarının alternatif su kaynaklarının kullanımına uygun olması ile kentsel sürdürülebilirliğe katkı sağlanmakta, bu sayede kent içinde suyunu dönüştüren, gıdasını üreten ekolojik çözümlere olanak sağlanmış olmaktadır.

Bu noktadan hareketle bu bölümde öncelikle yenilebilir peyzaj kavramı, yenilebilir peyzaj kapsamında mahalle bostanları, daha sonra konunun tarihçesi ve günümüz kentlerinde yenilebilir peyzaj alanlarının toplum üzerinde yarattığı etkiler incelenmektedir. Yenilebilir peyzajın tarihte ve bugün dünyada uygulanma şekilleri ve nedenleri ortaya koyularak toplumsal ihtiyaçlarımızdan hareketle kentsel yenilebilir bahçelerin bu ihtiyaçlar içerisindeki rolü irdelenmektedir.

Ornamental bitkilerle yenilebilir bitkilerin beraber kullanımı yeni bir uygulama olmamakla birlikte Eski Mısır bahçelerinden bu yana sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Rönesans döneminde bostan olarak kendini gösteren kavram 1970`lerde çevresel kaygılar ve yiyeceğini, hasadından raflara uzanan uzun yolculuğı göz önüne alınarak kentsel peyzaj alanlarında kendini göstermeye başlamıştır.

İnsanların yaygın bir biçimde şehir yaşamını seçmesi ile 2007 yılında dünya üzerindeki insanların %50`sinin şehirlerde yaşadığı tespit edilmiştir (United Nations Population Fund,2008). Şehirlerde bu denli yoğun nüfusun barınması doğal çevrenin büyük ölçüde zarar görmesine neden olmaktadır. Nüfus yoğunluğu, şehirlerin kapasitesini aşma noktasına ulaşmasına, şehir nüfusunun çevreyi ciddi düzeyde değişime itmesine sebebiyet vermektedir (Grimm,2008).

Aynı doğrultuda kırsaldan şehre göçün bir sonucu olarak bireyler daha az ürettikleri bir yaşam tarzına itilmektedirler. Tükettikleri yiyeceğin nasıl yetiştiğini görmeden, raflarda uzun müddet kalabilmesi için işlenmiş yiyecekler tüketmek durumunda kalmaktadırlar. İklim değişikliği sebebiyle tarım ürünlerinin hasat miktarında beklenen küresel düşüş (toprak kaybı, kuraklık, seller, fırtınalar), dünya petrol krizi, fosfor krizi gibi yiyecek kaynaklarını etkileyen faktörler kaygı vericidir. Bunun yanı sıra, çok uluslu şirketlerin baskınlığının artması ve genetiğiyle oynanmış tohumların kullanımı küresel olarak endüstrileşmiş yiyecek sistemine karşı çeşitli protestoları tetiklemekte ve bireylerin yiyeceklerin nereden geldiğini bilme isteklerini arttırmaktadır. Yiyecek kıtlığı ve güvensizliği yiyecek fiyatlarının artmasıyla sonuçlanmaktadır. 2011 yılında, Birleşmiş Milletler Yiyecek Fiyatları Endeksi önceki tüm zamanların en yüksek oranını Mart ayı itibariyle art arda 8 ay boyunca gölgede bırakmıştır (Brown, 2011).

Dünya nüfusunun hızla artışı bizi gıdanın yeterliliği konusunda da endişelere itmektedir. Gıdanın yerel olarak uzun vadede uygulanabilir bir yöntemle nasıl üretileceği önemi artan bir mesele haline gelmiştir. Birçok araştırmacı kent alanlarındaki yenilebilir peyzaj uygulamalarının çevresel sürdürülebilirliğe veya birçok topluluk örgütünün ve yerel yönetimin hedefi olan kentsel gıda sistemlerinin uzun vadeli uygulanabilirliğine katkıda bulunduğunu ileri sürmektedirler (Ozawa, 2010).

Bütün bu nedenler kentsel alanlarda yenilebilir peyzaj kavramına ilgiyi arttırmıştır. Bilinçlenen bireylerin sağlıklı gıdaya erişim isteği artmış, kent alanlarında da üretimin yapılabileceği alanlar yaratma ihtiyacı doğmuştur.

Sonuç olarak, kentsel gıda sistemlerinin uzun vadeli uygulanabilirliği yalnızca teşvik ve yönetim gibi sosyal etkenlere bağlı olmayıp, ayrıca kullanılan bahçecilik uygulamaları türleri ve bahçelerde yetiştirilen bitki çeşitleri gibi çevresel ve ekolojik

etkenlere de bağlıdır. Yenilebilir peyzaj alanları bu çeşitliliği desteklemesi açısından olumlu değer yaratır.

Öte yandan şehir yaşamında doğayı tecrübe etmek, doğal türlerle bir arada olmak gibi etkinlikleri gerçekleştirmek zordur. Şehirdeki yeşil alanların korunması yalnızca doğal çevrenin daha çok gelişmesi için değil şehirde yaşayan insanların doğada uzun süre yolculuk edebilmesi için de önemlidir. Geleneksel peyzaj alanlarının bakımı, enerji ve su kullanımı göz önüne alındığında bu alanlarda yenilebilir bitkilerin kullanılması faydacı bir yaklaşım olarak değerlendirilebileceği gibi şehirde yaşayan insanları doğayla buluşturması açısından olumlu etkiler yaratmaktadır.

Şekil 2.3 Kent içinde yenilebilir peyzaj alanları bireylerin sosyalleşmesini destekler (Kaynak: URL-31, 14 Aralık 2015).

Şehir yaşamı, tüm bu etkilerinin yanında bireylerin birbirinden dolayısı ile toplumdan koptuğu, ait olduğu topluluğa karşı yabancılaştığı bir hayatı da beraberinde getirmektedir. Kent karşısında kendini korumaya çalışan birey, asosyal bir davranışa sürüklenir. Bu doğrultuda bir çözüm olarak karşımıza çıkan mahalle bostanları, bir grubun toplu olarak aynı alan üzerinde bahçecilik yapma faaliyeti olarak tanımlanabilir (URL-19,2014).

Mahalle bostanlarının aynı mahalle ya da semt sakinlerinin birbiriyle buluşması, ortak sorumluluk alma, ortak karar verme gibi becerilerinin gelişmesi, elde edilen ürünlerin gönüllüler veya ihtiyaç sahipleri arasında pay edilmesi ile toplumda paylaşma duygusunun geliştirilmesini hedeflediği görülmüştür.

Kısacası yenilebilir bahçeler şehir hayatı içerisinde kentlileri doğayla buluşturan, toplumsal bütünleşmeye yardımcı olan, güvenli gıdaya erişimi kolaylaştıran, şehir içinde üretim hareketini destekleyen, ekolojik açıdan kenti daha yaşanılabilir kılan bir olgu olarak hayatımıza girmiştir.

2.1. Yenilebilir Peyzajın Tarihçesi

Yenilebilir peyzajın tarihçesi incelendiğinde, kökleri mitlere dayanmaktadır. Mitler geçmiş ile gelecek arasında uzanır. Değişime uğrayabilirler ancak tümüyle yok olup gitmezler. Cennet miti için de bu geçerlidir. Çok eskilerden beri geçmişe, şimdiye ve geleceğe ilişkin cennet miti, neredeyse ulaşılamaz uzaklıklara gitmiş ve muhteşem biçimde donatılmış bir bahçe ile ilintilidir (Sarkowicz,1955).

Tüm kutsal kitaplar “sonsuz hazlarla dolu bahçelerden” bahsetmektedir. Serin suların hızla aktığı ve “göze güzel görünen ağaçların” sürekli yeşerdiği, olgunlaştığı ve meyve verdiği bu bahçeler edebiyat ve resim sanatında cennetin konumlandırılmasında sürekli yeniden ortaya çıkan bir mekân imgesine dönüşmüştür. Hesiodos’un Mutlular Adaları’nı dolaşması ve “doyuran toprağın meyveyi kendiliğinden sürekli yeniden verdiği” altın çağı betimlemesi ya da Homeros’un cennet bahçelerini ve içinde “ağaçların sakin tepeleriyle gökyüzüne uzandığı”, bu gökyüzünün “ şifalı armutlarla, narlarla ve yeşil zeytinlerle” dolu olduğu Alkinoos Bahçesini -bir bahçe ki, “güzel meyveler ne yaz ne kış” eksik-betimlemesi bize bahçe kavramının “yenilebilirlik” ile ne denli ilişki içinde olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir (Sarkowicz,1955).

Yenilebilir peyzaj kavramının temelleri Eski Mısır’a kadar dayanmaktadır. Ortadoğu’da o dönemde neredeyse her karış yeşil alanı bahçe olarak kullanılmış ve yalnızca vahalarda ya da Aşağı Mısır’ın bereketli deltasında değil ülkenin her yanında çok çeşitli, rengârenk ve ihtişamlı bahçeler yapılmış, bu bahçelerde gündelik gıda gereksinimin karşılanması için yenilebilir bitkilere de yer verilmiştir. Mezopotamya ve Antik Yunan’da da durum değişmemiş, bahçelerde yenilebilir bitkiler kullanılmış ancak amaç daha çok gıda gereksinimi sağlamanın ötesine geçmemiştir (Sarkowicz, 1955).

Eski Roma’da ise bahçe sanatı uzun dönem geri planda kalmış, kuruluşunda ise daha çok bahçeden faydalanma fikriyle meyve ve sebzelere yer verilmiştir (Aran,1977). Roma İmparatorluğu’nun bahçe sanatına katkısı da, daha çok sosyal ve kültürel

tesisleri çevreleyen yeşil alanlar ve bu villa bahçeleri ile olmuştur. Bahçelerde gölge veren çınar gibi ağaçların yanı sıra limon, incir, ceviz ve zeytin gibi meyve ağaçlarının da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Ortaçağ manastır bahçelerini ele aldığımızda, manastırın tüm meyve, sebze ve şifalı bitki ihtiyaçları doğrultusunda yenilebilir bitkilerin kullanımına yoğunluk verildiği görülmekte, Rönesans döneminde ise bahçenin bir kısmının bostan olarak ayrıldığı ve ihtiyaçlar doğrultusunda bu alanlarda yenilebilir bitkilerin yetiştirildiği görülmektedir (Creasy,1982).

18. yüzyıla gelindiğinde bu dönem “bahçe sanatının yüzyılı” olarak adlandırılabilir (Sarkowicz,1955). İngiltere 18. yüzyıl boyunca Avrupa'nın teknik, ekonomik ve politik bakımdan en liberal ve gelişmiş ülkesi haline gelmiştir. Endüstriyel devrim sonucu, doğal bir çevre içindeki yaşam tarzının serbestlik ve güzelliğine karşı mekanik bir yaşam biçiminin olumsuz sonuçlarının ilk yaşandığı ülke olarak İngiltere, biçimsel kuralcılığa karşı biçimsel özgürlüğün tanıtıcısı ve savunucusu rolünü üstlenmiştir (Evyapan, 1988). Daha doğal görünen alanlar yaratma ihtiyacı doğrultusunda doğanın parçası gibi görünen bahçeler tasarlanmış, bu bahçeler içinde ihtiyaçlar bir yana estetik kaygılar doğrultusunda yenilebilir bitkilere yer verilmiştir.

Addison (1672-1719) konuyla ilgili olarak görüşünü şöyle dile getirmiştir:

“Niçin bir malikâne arazisinin tümü, sahibinin zevkini tatmin ettiği kadar kâr da getiren tarlalarla donatılmış bir tür bahçeye dönüştürülmesin? ... Mısır tarlaları pekâlâ hoş bir görünüş verebiliyor ve hele aralardaki patikalar biraz daha özenle bakılır, çayırların doğal örgüsüne biraz el değdirilip birkaç ufak sanat eklentisi ve toprağın kabulleneceği ağaç ve çiçeklerle pekiştirilecek birkaç dizi çitle geliştirilirse ...” (Pevsner, 1968:Evyapan,1988, s.191).

Erken dönem Amerika bahçeleri incelendiğinde; Kuzey Amerika'da ilk yerleşimcilerin öncelikli ilkesinin hayatta kalmak olması sebebiyle bahçelerde yenilebilir bitkiler oldukça fazla kullanılmıştır. Ancak yenilebilir bahçeler fikrinin konut bahçelerinden öteye gidemediği görülmektedir. Yerleşimciler kendi getirdikleri türlerin yanı sıra yerel halkın yetiştirdiği fasulye, mısır ve kabak türlerini de yetiştirmeye devam etmiştir. Thomas Jefferson'ın “Bahçe Günlükleri” kitabı Amerikan yenilebilir bahçelerinin potansiyel çeşitliliğini göstermesi açısından en iyi

kaynaklardandır. Jefferson kitabında o dönem için 89 farklı türün 250 çeşidinin yetiştirildiğini belirtmiş, göçmenlerin alana gelmesiyle birlikte bitki çeşitliliği oldukça arttığını ifade etmiştir (Jefferson,1824:Creasy,1982).

20. yüzyıl Amerika'sı hızlı şehirleşmenin gereği olarak genellikle görsel bahçelerini daha çok meyve bahçelerine tercih etmiştir. Tek istinası hükümetin I. ve II. Dünya Savaşları sırasında vatanseverlik göstergesi olarak yenilebilir bahçelerin devamının sağlanmasını istemesidir.

II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında birçok etken Amerikan peyzaj anlayışını değiştirmiş, daha küçük bahçeler oluşturulmuştur. Emlak değerinin yükselmesi, ev sahiplerini bahçeler için daha az bütçe ayırmaya itmiştir. Sonucunda küçük arsalarındaki villa bahçelerinde peyzaja daha az önem verilmiştir. Özellikle en önemli faktör, tarımda yapılan tüm ilerlemeler sayesinde insanların kendi sebzelerini yetiştirme zorunlulukları kalkmış, şehirlere göç artmış ve bahçeciler daha köylü olarak görülmüş ve alt sınıf olarak değerlendirilmiştir. Tasarımcılar, halkı peyzajda yenilebilir bitkilerin kullanılması konusunda negatif yönde etkilemişlerdir. 1970'lerde peyzaj tasarımı derslerinde oldukça az oranda yenilebilir bitki kullanıldığı görülmektedir (Creasy, 1988).

Bahçelerde kimyasalların kullanımı ile mükemmel bitkiyi yetiştirme dönemi başladığında ise hatasız, birbirinin aynı şekillerde standart sebze ve meyve yetiştirmek popüler olmuştur. Bugün toprağı kirlettiğini bildiğimiz bitkilerin yetiştirilmesi konusunda teşvikler olmuştur. Doğru kimyasal ve su yardımıyla her şeyi her yerde yetiştirmek mottosu ile üretim yapılmış, doğaya meydan okunmuştur. Ancak bir avuç vizyoner bu yaklaşımı sorgulamıştır. 1942 de J. İ. Rodale'in "Organik Çiftçilik ve Bahçecilik Dergisi" meyve ve sebzeleri kimyasallarla yetiştirmek istemeyen bahçıvanlar için bir alan olmuştur (Creasy, 1988). 1962'de Carson's Silence Spring, "Sessiz Bahar" kitabı Amerika'yı kimyasallar konusundaki açılımlarla sarsmış, şoke etmiştir. Kurulu düzen tarafından ciddi tepkilerle karşılaşılması ise de sonunda Amerika halkını kendi sebzelerini yetiştirebileceği bir platforma taşımıştır. Organik bahçecilik hareketi böyle ortaya çıkmıştır (Creasy, 1988).

2.2. Yenilebilir Peyzajın Temel İlkeleri

Yenilebilir peyzaj alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde farklı araştırmacıların

konunun temel ilkeleri konusunda farklı görüşlere sahip oldukları görülmekle birlikte bu ilkeler daha çok konut bahçeleri için belirlenmiş ilkeler olma özelliği göstermektedirler. Örneğin Rosalind Creasy`e (1988) göre bu ilkeler; birlik, desen, ölçek, denge ve basitlik olarak değerlendirilirken, Robert Kourik (2004) için; kişisel memnuniyet, estetik, sağlık, çeşitlilik gibi ilkeler karşımıza çıkmaktadır. Rosalind Creasy`nin Edible Landscaping (1988), ve Robert Kourik`in Designing and Maintaining Your Edible Landscape Naturally (2004) çalışmaları çoğunlukla konut bahçeleri için tasarlanan yenilebilir bahçeleri ele almaktadır ve hazırlanırken hangi tasarım ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerektiği, dikim öncesi alanın hazırlanması, ne tür bitkilerin birlikte kullanılabileceği gibi konular hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Kentsel alanlarda oluşturulmuş yenilebilir peyzaj alanlarının temel özelliklerine dair ilkeler tam anlamıyla ortaya konulmamıştır. Ancak yenilebilir peyzaj alanları kent içerisinde mahalle ve kent ile ilişkileri göz önüne alındığında mahalle parkları gibi kent içindeki yeşil alanlarla benzer yaklaşımlar göstermektedir. Yenilebilir peyzaj alanları da diğer kentsel yeşil alanlar gibi ekolojik sürekliliğe katkı sağlayan, erişilebilir, estetik açıdan kente değer katan, aidiyet hissini kuvvetlendiren ve toplumsal bütünleşmeye vurgu yapan alanlar olma özelliği taşımaktadırlar.

Chiesura (2004) kent içindeki yeşil alanların kentin ekolojik değerini attıran en önemli kentsel mekan olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte Oğuz (1998) kent parklarında kullanım olgusu üzerine yaptığı çalışmasında kent içindeki yeşil alanların kullanımında öncelikli kriterlerinden birinin erişilebilirlik olduğunu söylemiştir. Karaca`nın (2012) kent içindeki sosyalleşme alanlarının toplumsal bütünleşmeye sağladığı katkıyı araştırdığı “Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine” çalışmasından hareketle kentsel yeşil alanlar kentlinin birbiriyle buluştuğu ve iletişim kurduğu en önemli kent içi alanlardan biri olması sebebiyle toplumsal bütünleşmeye sağladığı anlaşılmaktadır.

Bu ve buna benzer araştırmalar kapsamında; kentsel yeşil alanlar üzerine yapılan çalışmalar ve yenilebilir peyzaj alanında yapılmış çalışmalar, kentsel alanlardaki uygulamaları incelendiğinde ve kentsel yeşil alanların toplum üzerindeki etkileri de göz önüne alınarak bu tez çalışmasında yenilebilir peyzaj başlığının temel ilkeleri aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır:

- Ekolojik sürekliliğe sağladığı katkı,
- Erişilebilirlik,
- Estetik görünüm oluşturma,
- Doğru bitkilendirme,
- Aidiyet hissi yaratma,
- Toplumsal bütünleşmeye katkı sağlama.

Bu başlıklar alt bölümde detaylı olarak incelenmiştir.

Yenilebilir peyzaj alanları kentle ve mahalle ile ilişkileri irdelendiğinde bu ilkeleri sağlıyor olması ile bir yandan kent içinde doğayla bütünleşip üretim yapma biçimiyken diğer yandan sağladığı toplumsal faydalar ile toplumu yeniden üreten bir süreç olması ile oldukça dikkat çekicidir.

2.2.1. Ekolojik sürekliliğe katkı

Yenilebilir peyzaj alanları, kentin ekolojik yönden niteliğinin artmasını sağlayan ve kentlinin doğa ile bağlantı kurduğu, rekreasyonel ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşıladığı, kentte yaşamının getirdiği olumsuz koşulları iyileştirici etkiye sahip alanlardır.

Kent içindeki yeşil alanlar hava ve suyu temizlemek, rüzgâr ve gürültüyü perdelemek, mikro klimayı dengelemek gibi çevresel faydalarının yanı sıra modern kentlerin yaşanılabilirliği ve kent sakinlerinin sağlığı için kritik bir öneme sahip olan sosyal ve psikolojik faydalar da sağlamaktadır (Chiesura 2004).

Kentsel alanlarda ekosistemin dengelenmesinde doğru bitkilendirme yaklaşımlarının önemi fazladır. Bitkilendirme yoluyla kentlerde sağlanacak en önemli ekolojik etki: sıcaklığın dengelenmesi, güneş ışınlarının etkisinin azaltılması, gölgeleme, rüzgar hızının azaltılması, toz tutma, CO₂ tutulması ve O₂ üretimi, hava neminin düzenlenmesi, toprağın su içeriğinin dengelenmesi, gürültünün azaltılması şeklindedir.

Bunun yanında ağaç ve diğer odunsu bitki toplulukları, doğala yakın ortamlara olanak sağlamaları nedeniyle hayvanlar ve diğer bitkiler için çok yönlü yaşam ortamlarıdır. Diğer canlılar odunsu bitkiler arasında her şeyden önce rahatsız edilmeden çoğalma ya da gelişme olanağı bulurlar. Bitkilendirme aracılığıyla odunsu bitkiler gölgeleme, rüzgâr hızını azaltma, yaprak dökümü vb. etkileriyle önemli

ölçüde zengin toprak yaşamını da sağlamış olurlar (Aslanboğa, 2002).

Hızlı kentleşme kentsel alanda hayvan çeşitliliğini oldukça sınırlamış olduğu gibi, arı nüfusunu da ciddi şekilde etkilemiş durumdadır. Araştırmalar arıların yok olması durumunda yüz bin civarında bitki türünün de beraberinde yok olacağını öngörmektedir. Dünya üzerinde en etkin polenleyici canlı arılardır. Kısacası bugün bildiğimiz bitki örtüsünü ve yediğimiz çoğu yiyeceği arılara borçlu olduğumuz söylenebilir. Amerika ve Avrupa 2000-2014 yılları arasında arı nüfusunda %30 azalma görülmüştür (URL-22, 2015). Bu sonuçlar yalnızca arılarda değil daha az sayıda bile olsa kelebekler ve küçük kuşlarda da gözlemlenmiştir. Yenilebilir peyzaj alanlarında polen üreten bitkilerin seçimi ile kentsel alanlarda faunanın sürekliliğini ve yiyeceğin geleceğini korumak için bir kalkan görevi göreceği açıktır.

Ayrıca çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak tanımlanan permakültür uygulamalarına, gri su kullanımına ve yağmur suyu kullanımına olanak sağlaması ile yenilebilir peyzaj kentlerin sürdürülebilirliğine katkı sağlayan önemli bir unsurdur.

2.2.2. Erişilebilirlik

Planlamada erişilebilirlik kavramı genellikle uzaklıkla ters orantılıdır. Yani uzaklık arttıkça erişilebilirlik de azalmaktadır. Ancak erişilebilirlik başka açılardan da incelendiğinde; bunu etkileyen pek çok kavram ortaya çıkmaktadır. Günümüzde erişilebilirlik kavramı sadece fiziksel ulaşımın sağlanması boyutundan çıkarak sosyal, kültürel politik uzaklık bağlamında da incelenmektedir. Sosyal ilişkiler sosyal süreçlerin sonuçlarıdır. Sosyal mesafe ise bir başka sosyal ilişki ile bağlantılı olan sosyal ilişkinin sonucu olarak tanımlanabilir. Her sosyal ilişki belli bir mekânda gerçekleşmektedir ve mekân olmaksızın herhangi bir sosyal ilişkiden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle, mekânsal değişim ve uzaklık, sosyal, bireysel değişim ve gelişim için önemlidir. Dolayısıyla günümüzde değişen erişilebilirlik kavramında önem kazanan bir unsur da sosyal uzaklık kavramlarıdır (Kuntay, 2006).

Her sosyal ilişkinin belli bir mekânda gerçekleşmesi nedeniyle, insanın kendini ancak diğer insanlar içinde iken keşfedebilmesi mümkündür. Ancak, günümüzde sosyal yaşantı içine hızın ve uzaklığın yüceltilmesi, insan gövdesi ile mekânsal çevre arasındaki dokunma ilişkisini zorlaştırmakta ve kenti temas kurulacak bir gerçeklik olmaktan çıkartmaktadır. Sosyal yaşantıdan özel yaşantıya, kentten eve, yabancılıktan samimi ortamlara, dışarıdan içeriye, temas kurmaktan vitrinleşmeye

kaçış iletişim yokluğunu ve aldırmaazlığı içerir. Bu nedenle de sosyal ve kültürel mesafe içinde bu çeşitliliklerin etkileşimi gereklidir (Altınay ve Aslan, 2006).

Sosyal ve kültürel erişilebilirliğin yanında kent hayatı içersinde fiziksel erişim bireylerin kullarımlarını etkileyen en temel etkenlerden biridir. Kent alanlarında erişilebilirliği yüksek alanların sürdürülebilirliği de bu doğrultuda sağlanabilmektedir.

Bu yaklaşımla yenilebilir peyzaj alanlarının sürdürülebilirliği de erişilebilirlikleri ile mümkün olmaktadır.

Oğuz (1998) kent içindeki yeşil alanların “kentsel yerleşimler içinde genellikle merkezi olarak konumlanan, görsel olarak kentin bir parçası olan ve kent insanına fazla yol kat etmeden kentin gürültü ve karmaşasından kaçabilme olanağı sağlayan, aynı zamanda; insanların yürüyüş, koşu, dış mekânda oturma, piknik yapma, oyun oynama, vb. bireysel ya da grup eylemlerine olanak sağlayan alanlar” olarak tanımlamaktadır.

Kentsel yeşil alanların kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalar kullanıcıların büyük çoğunluğunun alanlara yaya olarak ulaşmak istediğini ve eğer alan evlerine ya da iş yerlerine yürüyerek 3-5 dakikalık mesafede ise düzenli ziyarette bulduklarını göstermektedir (Kaplan ve Kaplan 1989; Godbey vd. 1992).

Pred (1977) kaliteli bir yaşamın, kentlilerin doğa ve açık alanlarda geniş rekreasyon olanaklarına erişimiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda bireylerin yenilebilir peyzaj alanlarına erişebilirliği o alanın sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir. Alanın bakımını sağlayan gönüllülerin veya görevlilerin alana ulaşım kolaylığı, bu alanların başka etkinliklere de kucak açtığı düşünüldüğünde çevredekilerin alana erişim kolaylığı, üretilen ürünlerin dağıtımı gibi konular göz önüne alındığında erişilebilirlik yenilebilir peyzaj alanlarının en temel prensiplerinden biri olarak kabul edilebilir.

2.2.3. Estetik görünüm oluşturma

Bitkilerin bir diğer önemli işlevi estetik yani görsel algılama özellikleridir. Odunsu bitkilerin estetik dekoratif olarak algılanmalarında öncelikle sahip oldukları dendrolojik özellikler yani bitkinin bütün olarak ve çeşitli organlarının (gövde, gövde kabuğu, dallar, yaprak, çiçek, meyve) biçim, hacim, renk ve doku özellikleri önem

taşımaktadır. Bu öğelerin çeşitli tasarım ilkeleri çerçevesindeki kombinasyonları sonucunda, kalıcı ya da yıl içinde mevsimlere göre değişen görsel etkiler elde edilir. Bitkinin genel formunun anlatımı olan habitus, düzenlemede önemli etkiye sahiptir. Bitkilendirme alanlarında bitkinin çiçekli veya meyveli olduğu dönem, özellikle çiçekler kokulu ise kısa süreli de olsa dikkat çeken faktörlerdir (Aslanboğa, 2002).

Yenilebilir peyzaj alanlarında süs bitkileri ile birlikte kullanılan, yenilebilir bitkilerin gövde, yaprak, çiçek ve meyvesinin renk, doku gibi özellikleri göz önünde bulundurularak estetik kompozisyonlar oluşturulması bu alanların ortaya çıkmasındaki önemli faktörlerden biridir.

Estetik açıdan bakıldığında aynı ornamental bitkiler gibi yenilebilir bitki materyalleri de, dış mekânlarda bir binanın formunu, onu çevreleyen mekânla ilişkilendirmek, dağınık bir çevreyi birleştirmek ve koordine etmek, peyzajdaki belirli noktaları ve bölgeleri güçlendirmek, sert mimari elemanların sertliğini azaltmak, seçili görünümleri çerçevelemek için veya yönlendirici bir unsur olarak kullanılabilirler.

2.2.4. Doğru Bitkilendirme

Yenilebilir peyzaj alanlarının kullanıcılar üzerindeki en önemli motivasyon sebeplerinden biri de kaliteli ve çok ürün elde edebilme fikridir. İklim, toprak özellikleri gibi etmenlerin doğru ele alınmasının yanı sıra doğru bitki seçimi ile alandan maksimum düzeyde ürün hasat etmek mümkün olmaktadır.

Ayrıca yenilebilir peyzaj yöreye özgü bitkilerin kullanımı desteklemesi açısından da önemlidir. Yöreye özgü bitkilerin kullanımı ile daha az enerji kullanılarak daha fazla ürünün hasat etmek mümkün olmaktadır. Günümüzde tüm tasarım çalışmaları veya etkinliklerinin temel materyali doğanın kendisidir. Bu kapsamda tasarımın oluşturulması ve geliştirilmesi özellikle doğadan esinlenerek çeşitli yapısal ve bitkisel materyallerin kullanılması vazgeçilmez bir yaklaşımdır. Son yıllarda çok sayıda yayın ve konferansta, mevcut kentsel alandaki bitki dokusuna alternatif olabilecek, maliyeti azaltabilecek, sürdürülebilir ve görsel etki yapabilecek özellikle yörenin bitkilerinin kullanımı, yönetimi ve tesisi için peyzaj tasarımcılarını ve yöneticilerini teşvik edilmektedir (Gül ve diğ., 2012).

2.2.5. Aidiyet Hissi Yaratma

İnsanlar güven alanı oluşturabildikleri yerlerde yaşarken huzurlu olurlar.

Çevrelerinde bilinmeyen bir etken kalmaması, onların kendilerini güven içinde hissetmelerini sağlar. Edward Relph'e göre insanlar ait olma duygusunun ihtiyacını hissederler, benzerliklerin, samimiyetin ve yakın ilişkilerin olduğu bir çevreye dâhil olmayı arzu ederler. Relph insanların bir çevreye sadece bakmadıklarını, "ben bu çevreye aidim" şeklinde tanımladıklarını söyler (Relph, 1976).

Ait olmak, insan ve dünya arasında anlamlı işbirliğinin kurulmasıdır. Kişi dünyada bir gezgin olarak dünyadaki yerini seçtiğinde diğer insanlarla bir çeşit yardımlaşma içine girer. Ama her şeyden önce birey bir yere yerleştiği zaman ait olma duygusunu geliştirir ve kendini bulur, dünyadaki varlığı belirlenir (Schulz, 1980).

Georg Simmel'e (1950) göre kent, modern insanın yaşamında merkezi bir yere sahiptir. Modern hayatın en temel sorunu, devasa toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında, kişilerin kendi özerklik ve bireyselliklerini koruma çabasından kaynaklanır. Kentli insanın psikolojik temeli, dış ve iç uyarıcıların hızlı ve durmaksızın değişmesiyle "sinirsel uyarımın şiddetlenmesine" dayanır. Dışarıdan gelen bu uyarılar çoğu zaman hem birbiriyle hem de bireyin kişilik değerleriyle çelişki içindedir. Taleplerin çokluğu sinirsel uyarımın şiddetini artırır. Birbiri ardına gelen uyarılar, bireyin derin bir değerlendirme yapmasına fırsat vermez ve kentli insandan daha az bir derinlikli bilinçlilik talep eder; tepki gösterme yetisi zayıflar, bezgin bir ruh haline bürünür, yalnızlaşır. Simmel'e (1950) göre kentli insan, davranışlarını kendisi olarak gerçekleştiremediği ve bölünmüş bir kişiliğe sahip olduğu bu ruh hali içinde bir "yabancı (stranger)"dir. Yabancı birey, yeri ve yurdu olmayandır (Özyurt,2007).

Bu yabancılaşmanın ortadan kalkması ve aitlik duygusunun gelişmesi maddesel dünyaya sahip olmakla değil onunla anlamsal ilişkiler kurmakla sağlandığı düşünüldüğünde, toprakla kurulan ilişkiler ve topraktan ürün elde etme fikri insanlar için en etkili aidiyet duygusu oluşturma biçimi olarak kabul edilebilir. Bireyi yabancılıktan toplumun bir parçası olma, topluluk olma bilinciyle tanıştırabilir. Buradan yola çıkarak yenilebilir peyzaj zamanla yabancılaştıkları kent hayatı içerisinde bireyleri toprağa, dolayısıyla kente bağlamaktadır. Kentle daha kolay bağ kurmayı ve kenti benimseme güdülerini güçlendirmektedir.

Yere bağlılık, genellikle insanların yaşadıkları veya ilişki kurdukları fiziksel çevrelerine yönelik duygusal bağlılıklarını ifade eder (Hummon, 1992; Low, 1992).

Bu bağlamda “yer”, kavramsal olarak hem ikamet edilen alanları (ev, konut, mahalle, kent vb.) hem de dinlenme veya eğlence için gidilen yerleri (doğa, yazlık evler, ormanlar, vb.) doğal ve yapılandırılmış çevreleri içeren geniş bir anlama sahiptir (Lewicka, 2010).

Çevre psikolojisi alanında “yere bağlılıkla” ilgili yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğu orta ölçekli bir mekân olan “mahalleyi” ele almaktadır. (Hidalgo ve Hernandez, 2001). Kente nazaran daha yüksek bir bağlılıkla karakterize olan mahalle aidiyeti, mahallenin güvenlik hissine imkân tanınması ve kontrol edilebilir bir mekân olarak algılanmasıyla açıklanmaktadır (Göregenli ve diğ.,2014).

2.2.6. Toplumsal Bütünleşmeye Katkı Sağlama

Sosyolojik anlamda bütünleşme kavramı ile genellikle, bir toplumu oluşturan unsurlar arasındaki uyum veya ahenkli işleyiş anlatılmaya çalışılmaktadır. Başka bir deyişle bütünleşme kavramı, toplumu meydana getiren bireyler, gruplar, kurumlar ve kuruluşlar arasındaki ahenkli bütünlük, işlevsel birliktelik ya da uyumlu işleyiş olgusunun karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bütünleşme süreçleri beraberinde sosyalleşme sürecini de getirmektedir. Sosyalleşme, grupla bütünleşmeyi sağlamak için ferde hedefli ve amaçlı, dış ve iç davranış örneklerinin aktarılmasını sağlayan, belli şahıslar arasındaki bir etkileşim sürecidir. Bu aktarma ile fert, içinde bulunduğu toplum ve kültürün normlarını öğrenerek o toplum ve kültürde kendisine düşen sosyal rolleri yerine getirmesini sağlayacak bilgi, görgü, beceri ve alışkanlıklara sahip olur (Karaca, 2012).

Yenilebilir peyzaj alanları sosyal yaşamın güçlenmesine ve yüz yüze iletişimin gerçekleşmesine olanak tanımaktadır. Daha yaşanılır bir toplum için toplumsal yapıyı güçlendirmek amacıyla adeta bir harç olarak oluşturulmaya çalışılan sosyal bütünleşmeye yardımcı olur. Bilgi ve becerilerini birbirleriyle paylaşan bireyler sürdürülebilir ilişkiler kurarak bir bütünün parçası olma fikrini benimserler.

Şekil 2.2.6.1.Yenilebilir peyzaj alanları sosyal yaşamın güçlenmesine olanak sağlamaktadır.(Kaynak: URL-32, 14 Aralık 2015).

Takuya Ozawa'nın "mahalle bostanlarının toplumsallık bilinci üzerine etkisini" araştırdığı çalışmasından hareketle bu alanların bireylere birbiriyle iletişim kurmak konusunda ortak bir neden sağlaması, her gün keşfettikleri yeni bahçecilik yöntemlerini paylaşmaları, birikimlerini aktaracak ortam yaratması açısından toplum olma bilincini kuvvetlendirdiği sonucuna varmıştır (Ozawa, 2010).

Günümüz şehir hayatında kişilerin becerilerini birbirleri ile paylaşması artık önemini yitiren bir kavram olarak değerlendirilebilir. Bu durumun aksine aynı araştırmadan hareketle mahalle bostanları için kişiler arasındaki ilişkilerin en temel elementi bu deneyimlerin paylaşılması durumu olduğu anlaşılmaktadır. Toplumun kaybettiği bir takım değerleri yeniden anımsamasına yardımcı olan bu alanlar toplumsal bütünleşme bilinci açısından büyük önem taşımaktadır.

Bununla birlikte gelir düzeyi düşük, göçmenlerin yoğunlukla yaşamayı seçtiği mahallelerde mahalle bostanlarının, aynı mahallede yaşayan insanları birbirleri ile bütünleştirmesi sonucunda mahallenin daha güvenli olmasını sağlamak gibi toplumsal etkileri de bulunmaktadır.

Takuya Ozawa'nın aynı araştırmasından hareketle suç oranı yüksek mahallelerde kurulan mahalle bostanlarının mahalledeki Vandalizm hareketlerini azalttığı ve mahalleyi daha güvenli hale getirdiği anlaşılmaktadır. (Ozawa, 2010).

2.3. Kent İçinde Yenilebilir Peyzaj Alanlarının Faydaları

Kentsel ortamlarda yenilebilir peyzaj alanları ekolojik, ekonomik, fiziksel, toplumsal, estetik işlevleri ile kaliteli yaşam çevrelerinin oluşumunda önemli rol oynamaktadırlar. Yenilebilir peyzaj kavramı kentsel gelişim açısından oldukça önemlidir.

Kentin havasını, suyunu temizleyen, permakültür, gri su kullanımı, yağmur suyu kullanımı gibi kavramlarla desteklendiğinde kentin sürdürülebilirliğine katkı sağlayan, kent alanları içerisinde arıların ve böceklerin yaşamasına olanak sağlayan alanlar yaratması ile yenilebilir peyzaj ekolojik açıdan kente değer katan bir unsurdur.

Bunun yanında yeşil alanlar şehir insanların doğal ortamla etkileşime girebilmeleri için kısıtlı imkânlardan biriyken bahçecilik doğayı deneyimleme yollarından biridir.

Taylor`ın (1998) toprak ile ilgilenmenin insan üzerinde yarattığı etkileri incelediği araştırmasından yola çıkarak doğa, dünya ve yeryüzü ile ilişkili olmanın ve dünyaya yani toprağa dokunmanın vücudumuzu oluşturan elementlerle dünyayı oluşturan elementlerin aynı olması sebebiyle insanlar üzerinde olumlu etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Yeşil alan kullanımı sırasında gerçekleşen sosyal etkileşim süreci, kentsel mekânın ortak kullanımının bireylerdeki aidiyet ve sahiplenme duygularına etkisi, yeşil alanların toplumsal boyuttaki faydaları arasında yer almaktadır.

Kent içi yenilebilir peyzaj alanları ekolojik ve ekonomik değer yaratmanın yanı sıra toplumsal açıdan da büyük katkılar sağlamaktadır. Bu alanda gönüllü olarak çalışan bireylerin iki temel motivasyon sebebi vardır. Bunlar; kişilerin sosyal fayda üretme isteği ve insanın doğayı geliştirmek için doğuştan sahip olduğu içgüdüleridir (Clyton,2007).

Sosyal fayda yaratma isteğinden hareketle Detroit`te bir yazılım firması olan Compuware şirketinin yenilebilir peyzaj alanı olarak şehre kazandırdığı “Lafayette Greens” projesi halk için yeşil alan yaratmanın yanı sıra halkı sağlık ve çevre bilinci ve gıdanın geleceği konusunda eğitmeye yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Alanın işletmesi bir yönetici ve gönüllüler tarafından yapılmaktadır. Gönüllülerin

çoğu şirket çalışanlarıdır ve alanda üretilen tüm gıda Detroit'in yerel gıda bankasına bağışlanmaktadır (Philips, 2013).

Şekil 2.3.1. Lafayette Greens projesi (Kaynak: URL-33, 14 Aralık 2015).

Bu alanlar estetik ve rekreatif olmakla kalmayıp toplum içinde fayda sağlayan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir bostanın gelişim süreçlerinin içinde bulunmak, alandan elde edilen ürünlerle gurur duymak insanları mutlu etmekte ve bunu kentte başka ihtiyaç sahipleri ile paylaşmak ise insanlar üzerinde bir topluluk bağı yaratılmasına sebep olmaktadır.

Kearney (2006) kentsel yenilebilir bahçelerin komşuluk ilişkilerine pozitif etkisinin yanı sıra toplumun bir arada yaşamaya ilişkin bakış açısını da geliştirdiğini söylemiştir. Bu bahçeler insanlara komşularıyla konuşabilecekleri ortak bir konu alanı vermektedir. Her gün keşfettikleri yeni yöntemleri birbirleriyle paylaşmak, birlikte çalışmak ve elde ürünleri paylaşmak bireyler arasında derin bir bağ oluşmasına neden olmakla birlikte toplumu oluşturan yaş gruplarını birbirine yaklaştırması açısından da faydalıdır.

Ozawa'nın (2010) kentsel yenilebilir peyzaj alanlarının bireyler üzerindeki etkisini konu ettiği çalışmasından kaynakla bu bahçelerin psikolojik açıdan kişinin kendini daha iyi hissetmesi, topluma karşı aitlik duygusu beslemesi, başka insanlarla bağ kurmak ve toplumun daha saygın bir üyesi olmak ve yaşamdan tatmin olmak gibi etkileri olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda bireylerin sosyal kapital birikimine sağladığı katkı çok önemlidir.

Sosyal kapital, modern toplumlarda bireyselleşmenin beraberinde getirdiği sosyal bağlardaki zayıflama, toplumda güven duygusunun eksikliği, toplumsal ilişkilerin git gide zayıflaması gibi, toplumun sağlıklı bir şekilde devamını zora sokan sosyal hastalıkların giderilmesi hususunda bir çözüm önerisi olarak ortaya çıkmıştır (Yarcı, 2011).

Huysman ve Wulf (2004) sosyal kapitali değerlere dayalı saygınlık, karşılıklı destek, ortak dil, ortak normlar, sosyal güven ve karşılıklı görev duygusu bağlamında tanımlamaktadırlar (Hablemitoğlu, 2009).

Sosyal kapital yapısal ve bilişsel olmak üzere iki kapsamdan oluşur (Yamaoka, 2008). Bilişsel sosyal kapital insanlar arası güvenin ve paylaşmanın boyutudur. Yapısal sosyal kapital ise aynı amaç için bir araya toplanmış bir organizasyonun gönüllü üyeleri arasındaki ilişkidir.

Sosyal kapitalin derecesi, sağlık ve refah arasında pozitif bir ilişki olduğunu gösterir. Yaşamdan tatmin olma duygusunun sosyal kapitale olumlu etkisi olduğu Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki çalışmalarla kanıtlanmıştır (Bjornskov, 2003).

Kentsel yenilebilir alanlar, ilgi temelli (interest based community) toplulukların mahalle bostanları gönüllülükleri sırasında sorumluluk paylaşımlarının ve birlikte üretim etkinliklerinin bireyleri aynı coğrafyayı paylaşan topluluklardan bile daha çok birbirlerine bağlandıklarını ortaya koymuştur. Bu bireyler için topluluk kelimesinin anlamı bahçe ekip dikmeye başladıktan sonra değişmiş, aynı yerde yaşamayan ancak birlikte inisiyatif alan, üreten ve ortak ilgi alanlarına sahip topluluklar oluşturdukları düşünüldüğünde topluluk kavramı eskiden aynı yerde yaşayan insanları işaret eden bir göstergeyken artık aynı ilgi alanına sahip bireyleri ifade etmektedir (Ozawa, 2010).

Yenilebilir peyzaj alanlarının toplum üzerindeki bu gücünden hareketle kentin aynı bölümünde beraber yaşamak durumunda kalan ancak çeşitli fikirsel, ırksal, dinsel veya benzeri konularda birbirleri ile ayrılmış ve problemleri birbirleriyle bütünleştirilmesi sağlanabilir.

Örneğin ABD'de yapılan bazı çalışmalar kent bahçelerinin yerel vandalizm hareketlerini ve suç işleme oranını düşürdüğünü ileri sürmektedir (Schmelzkopf 1996; Shinew et al. 2004). Amerika'nın California eyaletinde yapılan araştırmalarda ise düşük gelirli göçmen ailelerin yaşadığı mahallelerde kurulan mahalle

bostanlarının kültürler arası bariyerleri kaldırdığı ve toplumu birbiriyle bütünleştirdiği sonucuna varılmıştır (Sacramento Hunger Commision,2005). Kent içinde uzun süre birlikte vakit geçirme olanağı bulan bu topluluklar ortak bir alanın sorumluluğunu almak, ortak karar verme bilincini edindikten sonra kültür farklılıklarından doğan ayrışmalarını ikinci plana itmişlerdir.

Yenilebilir peyzaj alanları olan kent bahçelerinin sosyal etkileşim ve toplumsal direnci güçlendirdiği tespit edilmiştir (Saldivar-Tanaka and Krasny 2004; Shinew et al. 2004).

2.4. Bölüm Sonucu

Yenilebilir bitkilerin aynı alan içerisinde süs bitkileri ile beraber kullanımını öngören bir peyzaj akımı olarak yenilebilir peyzaj, ekolojik sürekliliğe sağladığı katkı, erişilebilirlik, estetik görünüm oluşturma, doğru bitkilendirme, aidiyet hissi yaratma, toplumsal bütünleşmeye katkı sağlama gibi ilkelerden yola çıkarak ekolojik, çevresel, ekonomik ve sosyolojik açıdan kente bir çok katkı sağlamaktadır. Çalışmanın ikinci kısmında yenilebilir peyzaj kavramının tüm bu kavramlar içerisinde toplumsal etkileri irdelenmiştir.

Hızla şehirleşen kentlerde yaşayan insanlar tahrip olmuş bir çevrede, zamanla hem doğadan hem de birbirlerinden koparak ve yalnızlaşarak bir hayat sürdürme eğilimindedirler. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda tarihten bu yana insanların hayatının bir parçası olmuş ancak tarihte özel tasarım ilkeleri gözetilerek değil daha çok gıda gereksinimlerini karşılamak üzerine yapılmış yenilebilir peyzaj kavramı günümüzde kentsel alanlarda bireyleri birbirleriyle, doğa ile buluşturmasıyla en başta toplumsal açıdan bir çözüm niteliği taşımaktadır.

Metropol yaşantısı içerisinde çevresine ve kendisine yabancılaşan kentliyi yeniden toplumla bütünleştirme, aidiyet duygusunu geliştirme, sürekli tüketen olmanın vermiş olduğu hayal kırıklığını ortadan kaldırmak ve doğayla birebir iletişim içinde olduğu alanlarla buluşturması açısından sağladığı faydalar göz önüne alındığında yenilebilir peyzaj kentin içine adapte edilmesi gereken bir unsur olduğu görülmektedir.

Aynı kent içinde yaşamak durumunda kalan birçok farklı ırktan, kültürden, meslek ve yaş grubundan birey yenilebilir peyzaj alanlarında birbirleriyle yakınlaşmakta, birlikte zaman geçirmekte ve ortak bir deneyimi paylaşmaktadırlar. Beraber

sorumluluk alma bilincine erişen, paylaşmayı öğrenen bu topluluklar için zamanla ırksal ya da kültürel bariyerler ortadan kalmış, kentte daha güvenli alanlar yaratıldığı görülmüştür.

21. yüzyılın sürdürülebilir şehirleri ancak şehirciliğin sürdürülebilir gıda sistemleriyle birleşmesi ve tüm bu sistemlerin kent sakinlerine sağladığı olumlu sosyolojik etkiler sonucu ortaya çıkacaktır. Bu alanda geliştirilecek stratejiler kentte gıda üretimini teşvik eden, bireyleri sağlıklı ve daha sürdürülebilir bir hayat tarzına yönlendiren sistemlerle sağlanabilir.

3. İSTANBUL'DA YENİLEBİLİR PEYZAJ

Bir yaşam alanı olarak kentler, doğal ve kültürel birçok unsurun bir arada ve karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu insan ekosistemleridir. Bir yandan hava, toprak, su, bitki gibi doğal çevre koşulları, diğer yandan da ekonomik kalkınma için sürekli geliştirilmek zorunda olan ulaşım, ticaret, sanayi, turizm gibi sosyo-ekonomik faaliyetler aynı alanda ve iç içe geçmiş durumdadır.

Sanayi devriminin ardından, günümüz gelişmiş ülkelerinde başlayan hızlı kentleşme süreci, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında tüm dünya ülkelerine yayılmıştır. 20. yüzyılın başlarında Dünya genelinde %7 olan kentleşme oranı sürekli artarak 1950'de % 29,1'e ulaşmış, 2007'de ise % 50'leri aşma noktasına gelmiştir (Karadağ, 2009).

Kentleşmenin bu hızlı seyri tüm dünyada olduğu gibi İstanbul kentini de etkilemiş, kent arazilerinin plansız ve kapasitesinin üstünde kullanımları ile İstanbul, hızlı ve kontrolsüz kentleşmenin sonucunda ekolojik sürekliliğin göz ardı edildiği, kentsel yeşil alanların hızla tahrip edildiği bir kente dönüşmüştür. Kent üzerinde yaşayan bireylere yeşil ile temas hakkı tanınmaz hale gelmiştir.

Bu durum kenti yaşanmaz kılarken kent için yaşam kalitesinin yükseltilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Kentlerdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesinin amacı, kentleri yaşanılabilir kılan tüm sistemlerin yaşam kalitesi bağlamında ele alınması gerekliliğini gündeme getirmiştir.

Bu durumda kent kalitesine katkısı tartışılmaz olan kent bahçeleri, mahalle bostanları yani yenilebilir peyzaj alanları günbegün popüleritesini arttırmıştır.

Bostan, sebze bahçesidir. Meyve ve sebze yetiştirilen alanlar tanımlanırken kullanılmasının yanı sıra özellikle karpuz ve kavun yetiştirilen bahçeler için de kullanılmaktadır. (URL- 36, 2015).

Günümüzde bu alanlar gün geçtikçe yaşayanları tarafından sahiplenilen, üreticilerini korumak için çalışmaların sürdürüldüğü alanlar haline gelmişlerdir. Tarihi yarımada surların hemen yanında uzanan 1500 yıllık geçmişiyle Yedikule

Bostanları ve Anadolu yakasının boğaz hattında Kuzguncuk Bostanı bu alanların en öne çıkanlarıdır.

Bu bölümde İstanbul'da yenilebilir peyzaj alanları olarak tarihi İstanbul bostanlarının tarihçesi ve bugünkü durumları, günümüzde İstanbul kent bostanları hareketi ve yenilebilir peyzaj adına gösterilen çabalar ele alınmıştır.

3.1. İstanbul Bostanlarının Tarihçesi

Eski İstanbul'un sosyal ve ekonomik hayatının önemli bir parçasını oluşturan bostanlar, fethi sonrasında hızlı bir demografik büyüme gösteren kentte halkın yiyecek ihtiyacının karşılanması amacıyla ortaya çıkmıştır. Başlangıçta sebze ve meyve ihtiyacı kısmen şehirden ve çevresinde üretilen ürünlerden karşılanırsa da, dayanıksız ürünlerin kara yolu ile zarar görmeden getirilmesi pek mümkün görülmediği için İstanbul içinde bulunan bostanların önemi artmış, şehir içi ve çevre kazalarındaki bahçe ve bostanlar şehir nüfusunun sebze ve meyve ihtiyacını karşılamak üzere üretim yapar hale gelmiştir.

Arşiv belgelerindeki bostanlarla ilgili kayıtlardan hareketle şunlar söylenebilir ki İstanbul ve çevresindeki bostanlar bu şehrin ihtiyacını karşılayacak şekilde örgütlenmiştir (Bilgin, 2010).

1624 tarihli ferman İstanbul, Galata, Haslar ve Üsküdar kazalarındaki bostan sahiplerinin yetiştirdikleri sebze ve meyveleri doğrudan hassa sebzehaneye getirmelerinin İstanbul'un fethinden bu yana var olan bir uygulama olduğunu göstermektedir. Sebzehaneye getirilen ürünler Topkapı Sarayı'nın sebze ihtiyacını karşılayan sebzecibaşının saray için alım yapmasından sonra sebzehaneye önünde bekleyen sebze dükkan sahipleri ve sebzeçiler kethüdası, kalan malı aralarında kanuna uygun olarak taksim ediyorlardı. Her dükkan ustası kendine düşen malı dükkanında halka satardı. Hüküm, bu uygulamaya aykırı olarak bazarcı, koltukçu ve havyarcıların doğrudan bostanlara girip sebze alımı yapmalarını engellemek için çıkarılmıştır (Bilgin, 2010).

İstanbul ve çevresindeki bostanların toplam sayısı kesin olarak tespit edilememekle birlikte bazı kayıtlar, belli bölgelerdeki bostan sayısını belirlemede yardımcı olmaktadır. 19. yüzyılın başlarına ait bir İstanbul mahkemesi sicilindeki listeden, Yenikapı'dan Topkapı'ya kadar olan surbaşı bölgedeki Bayrampaşa ve Eyüp Bostanları'nın sayısının 58 adet olduğu tespit edilmektedir (Bilgin, 2010).

1735 tarihli bir kefil defteri, İstanbul surlar içerisinde 344 bostanda 1381 bostancının çalıştığını belirtir ve bu rakamlar İstanbul kent içi tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu hakkında bir fikir vermektedir (Shopov, Han, 2013).

İstanbul için ilk planlı imar etkinliği 1837 yılında Moltke tarafından önerilmiştir. Bu yıllarda kent batıda surlar dışına taşmamış, Yedikule ve Mevlevihane kapısı dışındaki mahalleler hariç surlar hala İstanbul'un batı sınırını oluşturmaktadır. Evliya Çelebi'nin anlattığı suriçi mesireleri ve boşlukları ise hala durmaktadır. Bayrampaşa vadisi, Langa, Yedikule ve Topkapı arasında surlara paralel olan bir şerit, Davutpaşa'ya kadar bahçe ve bostanlardan oluşmakta ve Cumhuriyet dönemine kadar aynı kullanım biçimine sahip olmaktadır (Kuban, 1996).

Şekil 3.1.1 2015 yılında Yedikule semtinde bulunan kentsel tarım alanlarının konumu(solda) (Kaynak: URL-24, 7 Aralık 2015)
Şekil 3.1.2. Yedikule bostanlarının bugünkü durumu (Kaynak: URL-23, 7 Aralık 2015), (sağda).

Cumhuriyet döneminden sonra yol ve altyapı projeleri gibi çeşitli kentsel gelişmeler bu bostanların yok olmasına neden olmuştur. 1980'lere gelindiğinde birçok bostan faaliyetini durdurmuş, bunlar içerisinde sadece Yedikule Bostanı ve Kasımpaşa vadisindeki Piyale Paşa bostanı işleyişi devam ettirebilmiştir. 1980'lere kadar Beyoğlu bölgesinin gıda ihtiyacının bu bostandan karşılandığı bilinmektedir (Shopov, 2015).

Bu bostanlar içerisinde Beyoğlu bölgesinde bulunan Piyale Paşa Bostanı, Mimar Sinan'ın 1573'te inşa ettiği Piyale Paşa Camii'nin hemen yanında bulunur ve Osmanlı döneminde camilerin giderlerini karşılamak için vakıflara gelir sağlayan bostanların günümüze ulaşan son örneğidir.

Harvard Üniversitesi'nde Osmanlı tarım teknolojisi üzerine çalışan Aleksandar Sopov ve Sanat tarihçisi Ayhan Han'ın yaptığı araştırmalar dere yatağında kurulan bu bostanın camii inşasından önce de var olduğu, caminin bostanın bir bölümüne inşa edildiğini göstermektedir. Aynı araştırmanın ışığında, denizden uzaklaştıkça dere yatağı boyunca kesintisiz bostanların yer aldığı, yağışlı mevsimlerde tepelerde biriken suların vadide sellere neden olduğu ve dere yatağındaki bostanlara, bahçelere ve camilere zarar verdiği belirtilmiştir. 18. yüzyılda bölge sakinlerinin arzularında sık tekrarlanan konu üzerine Piyale Paşa Camii'nin önündeki şimdiki bostanlık alan sel sularına bir set olarak düşünülüp korunduğu sanılmaktadır. Çünkü bostanların varlığı, dere yatağında drenajı ve çevresindeki binaların korunmasını mümkün kılmaktadır.

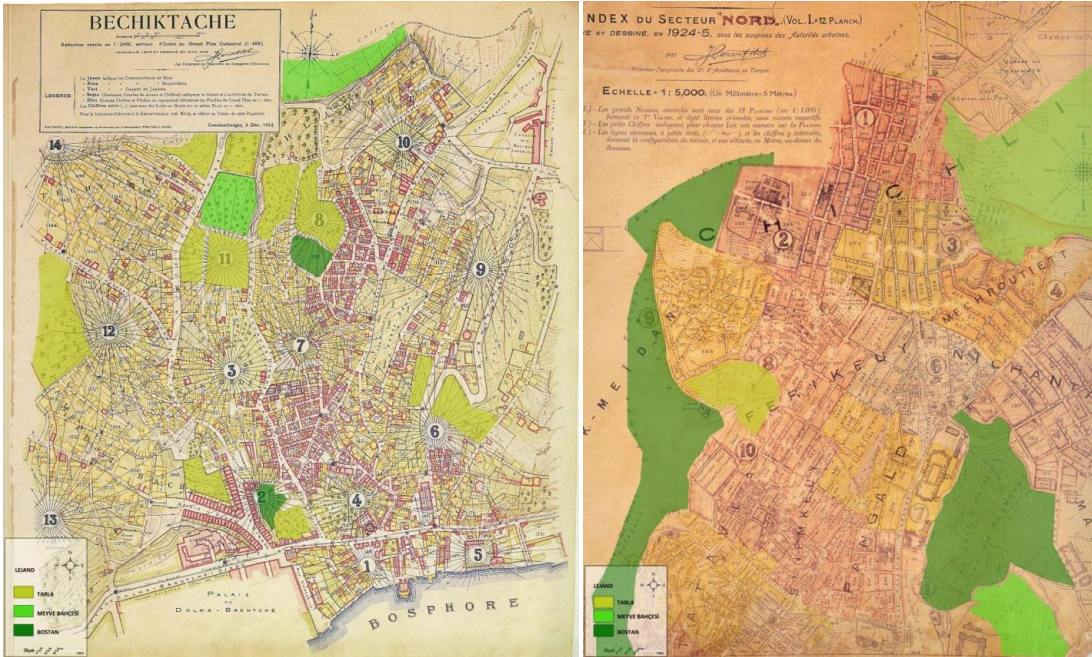
Şekil 3.1.3. 1920-1940 arası yıllarda Kasımpaşa- Beyoğlu bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi (Kaynak: Rasouli, 2012).

İstanbul Büyük Şehir Belediyesinin 21 Mayıs 2015 tarihinde alana otopark ve caminin cenaze yıkama kompleksi kurma girişimlerinin sonucunda çeşitli dernekler ve sivil toplum örgütlerinin çabaları ile önce projenin durdurulması kararı ardından da alanın koruma kurulunca korunmasına karar verilmiştir.

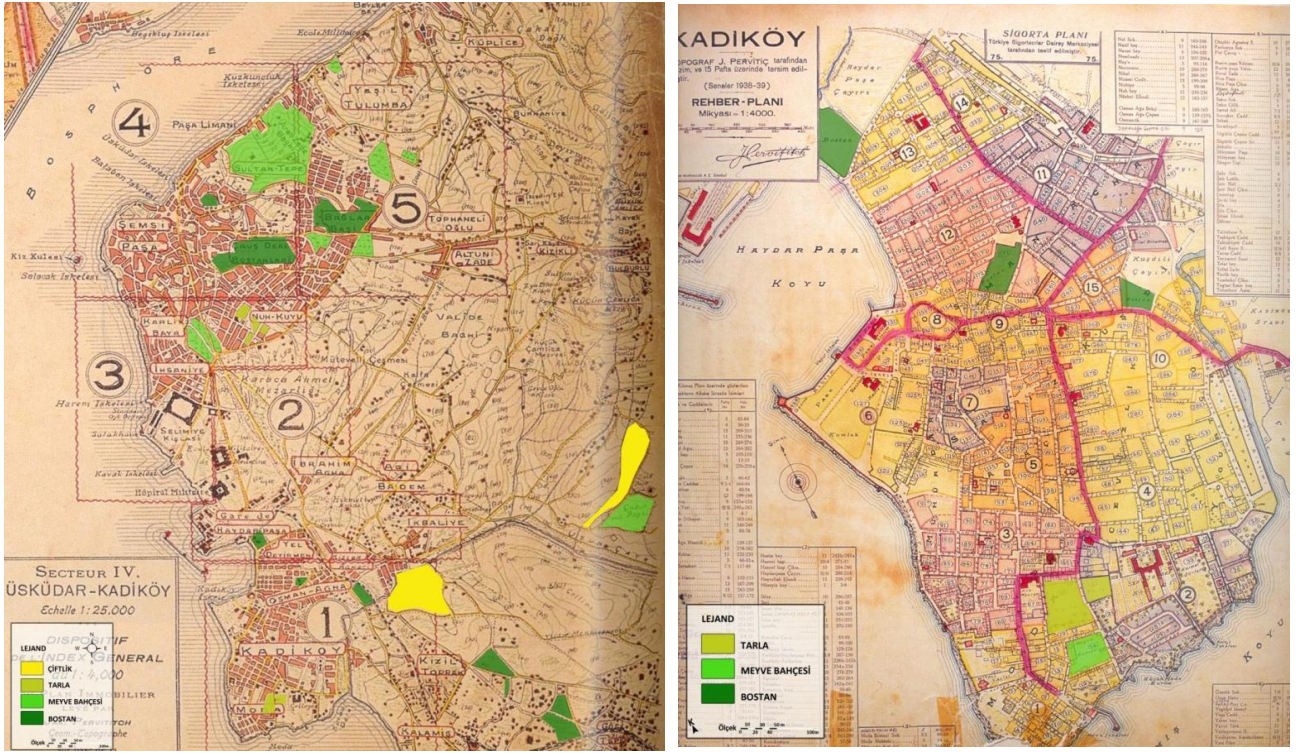
7 Eylül 2015 tarihinde tarihi bostanı 3719 sayılı kurul kararı ile tescillenmiştir. Kurul kararında, “1467 ada 2.3.9 ve 10 parsellerde bulunan, 16.yüzyıldan itibaren Büyük

Piyale Paşa Camii ve külliyesinin akarı olarak kullanıldığı anlaşılan, camilerin giderlerini karşılamak üzere vakıflara gelir sağlayan bostanların günümüze ulaşan son örneği niteliğindeki bostan alanının özgün arazi kullanım biçiminin devamı olması, kültürel ve estetik değeri bulunması, cami-bostan birlikteliğinin geriye kalan örneğini temsil etmesi nedenleriyle Osmanlı tarım teknolojisinin mimari unsuru olan su kuyusu ve havuz ile birlikte bütüncül olarak” tescilleyerek bir bostanı kültür varlığı olarak kabul edip korumaya alan ilk karara imza atmıştır.

Sonuç olarak İstanbul bostanları yüzyıllar boyunca, gerek arazinin, gerekse mevsimsel özellikler ve diğer doğal kaynakların etkin kullanımı sayesinde en yüksek üretimi sağlayacak şekilde sürdürülebilir bir tarım faaliyetine sahne olmuşlardır. Bostan olarak bilinen geleneksel pazara yönelik bahçeler, eskiden gündelik yaşamın bir parçası olmuşlar ve şehrin taze gıda ihtiyacını karşılamışlardır (Türk Ansiklopedisi, 1955). Sur içinde günümüzde halen etkinliğini sürdüren Yedikule ve Piyale Paşa Bostanı, sur dışında bulunan Kuzguncuk Bostanı gibi örnekleri dışında, Beşiktaş, Şişli, Üsküdar ve Kadıköy bölgelerindeki bostanlar Cumhuriyet döneminde gerçekleşen kentsel gelişmelerle yok olmuşlardır.

Şekil 3.1.4. 1920-1940 arası yıllarda Beşiktaş bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi(sağda)(Kaynak: Rasouli, 2012). Şekil 3.1.5. 1920-1940 arası yıllarda Şişli bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi(solda) (Kaynak: Rasouli, 2012).

Şekil 3.1.6. 1920-1940 arası yıllarda Üsküdar- Kadıköy bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi(sağda)(Kaynak: Rasouli, 2012). **Şekil 3.1.7.** 1920-1940 arası yıllarda Kadıköy bölgesi bostanları dağılımı Pervititch haritaları üzerinde gösterimi(solda) (Kaynak: Rasouli, 2012).

3.2. Günümüzde İstanbul Bostanları ve Yenilebilir Peyzaj Adına Gösterilen Çabalar

Günümüzde İstanbul bostanları iki ayrı şekilde varlığını sürdürmektedir. Birincisi tarihten bu yana varlığını eski sistemiyle sürdüren ve günümüzde sadece bir kısmı ayakta kalan (Piyale Paşa, Yedikule, Bayrampaşa gibi) bostanlardır. Bu bostanlar hala bostancı olarak görev yapan kişilerce ekilip dikilmekte, civar semtlerin gıda ihtiyacını karşılamaktadır.

Bir diğeri ise mahalle bostanı olarak kent içinde kendini gösteren ve bu alanda gönüllü çalışan kişilerce işleyişi yürütülen bostanlardır (Kuzguncuk, Roma Bostanı gibi). Bu bostanlar genel itibariyle yeni kurulmuş, geçmişte buldukları arazi üzerinde herhangi bir bostancılık faaliyeti yapılmamış bostanlardır; Kuzguncuk Bostanı ise bunun dışındadır.

Hızla modernleşen İstanbul kenti içinde toplumsal bireyselleşmenin beraberinde getirdiği sosyal bağlardaki zayıflama, toplumda güven duygusunun eksikliği,

toplumsal ilişkilerin gitgide zayıflaması gibi, toplum yaşamının sağlıklı bir şekilde devamını zora sokan sosyal problemlerin giderilmesi konularına bir çözüm önerisi olarak, sosyal kapital düzeyini attırmak için mahalle bostanlarına ilgi artmıştır.

Öte yandan mahalle yaşamının yeniden kurgulanması, aidiyet bağlarını güçlendirmek amacıyla orta-üst sınıfın yaşadığı mahallelerde ortaya çıktığı görülmektedir.

Batılı ülkelerde mahalle bostanları daha çok ekonomik fayda üretmek amacı için kullanılırken İstanbul kenti için çıkış nedeninin güncel bostan hareketleri de göz önüne alındığında daha çok toplumsal özellikleri sebebiyle olduğu açıkça görülmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde bu durum ve sonuçları daha detaylı olarak incelenmiştir.

İstanbul kentinin tarihi gelişim sürecinde, kentin ayrılmaz bir işlevsel mekânı olan bostanlar Osmanlı şehirlerinin ana çekirdeğini oluşturan mahalle organizasyonunun bir parçasıydı. Bu işlevsel ve üretken bahçeler sadece yenilebilir ürünler üretilen/satılan alanlar değil ayrıca mahalledeki sosyal kültürel yaşam tarzının da önemli bir parçası niteliğindedir.

Tarihten bu yana bostan olma özelliklerini sürdüren Yedikule Bostanları, Piyale Paşa Bostanı ve Kuzguncuk Bostanı için sivil toplum örgütlerinin ve sivil inisiyatiflerin çabaları doğrultusunda günümüzde halen bostancılık faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Piyale Paşa Bostanı 7 Eylül 2015 tarihinde 3719 sayılı kurul kararı ile tescilleyerek bir bostan olarak kültür varlığı kabul edip korunmaya alınan ilk alan olma özelliği taşımaktadır. Yedikule bostanları ise 06.07.2013 tarihinde iş makinelerinin girmesiyle başlayan tarih ve kültür yıkımına karşın bostanların korunması çabaları, Tarihi Yedikule Bostanları için 2. İdare Mahkemesi'nin verdiği yürütmeyi durdurma kararı ve ardından 13.01.2016 tarihinde İBB'nin güvenlik gerekçesiyle bostancı barınaklarını yıkması ile bostanın geleceğiyle ilgili kaygıları yeniden gündeme getirmiş ve yeni bir direniş sürecini başlatmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde detaylı olarak ele alınan Kuzguncuk Bostanları ise mahalle halkının yoğun talepleri doğrultusunda arazinin Üsküdar Belediyesi tarafından Vakıflar Genel Müdürlüğünden kiralanması ve Kuzguncuklular Derneği ile ortak hazırlanan bir proje kapsamında mahalle bostanına dönüştürülmüştür.

Son dönemde İstanbul kenti içinde halen varlığını sürdürebilmek için direnen tarihi bostanların yanı sıra toplumsal ihtiyaçlardan hareketle ortaya çıkan yeni bostanlar da bulunmaktadır. İnsanlara erişebilecekleri, gıda konusunda kendilerine yeter olmaları için olanak sağlayan, bireyleri doğayla buluşturan, paylaşımcı, yeni bir üretim modeli olarak yenilebilir peyzaj alanlarının desteklenmesi, korunması ve yeni örneklerinin ortaya çıkması hususunda günümüzde birçok çaba bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak çeşitli belediyelerin, sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin kenti korumak, daha yaşanabilir bir çevreye erişmek, güvenli gıdaya erişmek adına birçok çalışması bulunmaktadır.

Örneğin, tek tek bireylerde ve bir bütün olarak toplumda ekolojik yaşam bilinci ve duyarlılığı oluşturmak; ekolojik dengelerin geri dönüşü olmayacak hız ve biçimde bozulması sonucunda ortaya çıkan sorunlara çözüm yolları sunmak ve doğa ile uyumlu yaşamı desteklemek adına Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği devlet üniversiteleri kampüslerinde bahçe ve bostanlar oluşturulması ile ilgili bir proje hazırlamıştır. Dernek, henüz planlama aşamasında olduğu "Doğa Dostu Kent Bahçeleri" projesi aracılığıyla yerel tohumların üniversitelerden gelecek talep doğrultusunda kampüslerde yapılacak bahçe/bostanlara dikimi sağlayacaktır.

Dernek projeyi devlet üniversitelerinden gelecek talepler doğrultusunda ve üniversite yönetimlerince uygun görülmesi durumunda, üniversitelerin ilgili çevre/doğa gibi kulüpleri veya projenin sürdürülebilirliğini takip etme niyetinde olan kişi/birim/öğrenciler ile hayata geçirmeyi amaçlamaktadır.

Şekil.3.2.1. Buğday Derneği'nin Doğa Dostu Kent Bahçeleri Projesi doğrultusunda düzenlediği etkinlik ile yerel tohumlar toprakla buluşuyor.(Kaynak: URL-25, 5 Aralık 2015)

Bu proje ile tüketimin yoğun olduğu şehirlerde tüketicinin dahil olduğu ekolojik çözümler üretilmesini, modeller yaratarak şehirde de ekolojik yaşam için duyarlılığın arttırılmasını, yerel tohumların öneminin anlaşılmasını, sağlıklı gıda üretimi ve doğa dostu bahçelerin kurulması ve bu bahçeler için sorumluluk alacak toplulukların organize olmasını hedeflenmektedir.

Proje ilk etapta Buğday Derneği'nin, devlet üniversitelerinin yerleşkelerinde (enstitü, fakülte, yüksekokul gibi) bahçe kurulumu ve kompost üretimi (organik atıklardan doğal gübre elde edilmesi), ekolojik yaşama giriş eğitimleri vermesi şeklinde gerçekleşecek, devamındaki senelerde projenin ilkokul, lise ve/veya belediyeler/muhtarlıklar ile de çoğaltılabilmesi de mümkün olacaktır (URL-26, 2015).

Ayrıca bostanların devamlılığı açısından önemli bir adım olarak CHP İstanbul Milletvekili Mimar Gülay Yedekçi, bostanların korunması ile ilgili olarak TBMM Başkanlığı'na 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nda değişiklik yapılmasını ön gören yasa teklifi sunmuştur. Teklif yasalaşırsa tarihi bostanlar da Toprak Koruma Kanunu'nda tanımlanmış olacak ve bostan arazileri için de yasada belirtilen "tarımsal üretim amacı dışında kullanılamaz" hükmü geçerli olacaktır. Kanun teklifinde gelişmiş ülkelerde kent içi tarım alanlarının hızla yaygınlaşan bir yaklaşım olduğu belirtilerek şu tespitlere yer verilmiştir:

“İstanbul'da Bizans'tan bu yana bostan arazileri vakıfların kontrolünde araziler olmuştur. Günümüzde bilinen Yedikule, Piyale Paşa, Langa, Zincirlikuyu Bostanları ile Paniğia Rum Ortodoks Kilisesi Bostanları vakıf bostanları olarak hizmet vermiştir.

Bugün bostan arazilerini kiralayarak ekim yapan çiftçiler de tarihsel bir geleneği devam ettiren aile fertleridir. Çoğunluğu Karadeniz kökenli olan çiftçi aileleri Makedonyalı göçmenlerden bu mesleği öğrendiklerini ifade etmektedir. Osmanlı'da bostanların Makedonların işlettiği kayıtlarda yer alıyor. Bostancılık Osmanlı Tarım Tarihi'ne ışık tutacak yaşayan bir meslek olarak görülmeli.” (URL-27,2015).

Bostanlarıyla ünlü Üsküdar'a 2014 yılında İmrahor Bostanı yeni bir bostan olarak kurulmaktadır. Doğancılar Park Forumu'nun girişimi ile mahallenin içinde, kolay erişilebilir mesafede ve atıl bir vaziyette duran bir alan gönüllülerin desteğiyle bostan haline getirilmiştir.

Bu alan tarihte, Lalelili 3. Mahmut Han adına kurulmuş bir vakfa aittir. 1949 yılında Üsküdar Belediyesi çocuk bahçesi yapmak üzere vakıftan kiralamış, daha sonra, arazi başka özel şirketlere kiralanmıştır. Belediye ve halk desteğiyle alan bostana dönüştürülmüştür. Doğancılar Park Forumu'nun açıklamalarından yola çıkılarak bostanın amacı, mevsimine göre çeşitli sebzeler üretmek ve üretilen ürünleri çevre halkı ile birlikte paylaşmaktır.

Bir diğer girişim ise adı bostan olmasa da Balat'ta sessiz sedasız buldukları yeşil alanlara meyve fidanları diken bir grup tarafından gerçekleştirilmektedir. Meyvehane adındaki bu oluşumda gönüllü gençler, arsalara, bahçelere kısacası buldukları her boş alana fidan dikip her birini Balatlı bir çocuğa emanet etmektedirler. Çocukların bu projeye meyvenin sadece 'pazarda manavda satılan bir şey' değil, toprakta yetişen bir ürün olduğunu görmesi açısından önem arz etmektedir.

Konuyla ilgili İstanbul dışında bazı kentlerde de girişimler bulunmaktadır. Kullanılmayan boş araziler üzerinde yapılan bostanlardan biri de Ankara'daki 100. Yıl İşçi Blokları Mahallesi'nde kurulmuştur. Bostanın hikâyesi 100. Yıl İnisyatifi üyesi Tolga Uzun'un aktarımı ile şöyledir: "100. Yıl İnisyatifi olarak mart ayında yapılan forumlarda mahallemize bir bostan kurmaya karar verdik. Nisan başında ilk iş olarak bostan için yer aradık ve kullanılmayan boş arazi bulduk. Sonrasında forumlarda daha önce bu tip işlerle uğraşan hocalarımızın, arkadaşlarımızın danışmanlığında planlamalar yaptık. İnsanlara çağrı yaparak işe koyulduk. İlk başta çevredekiler ne yaptığımızı anlayamadı fakat anladıkça da çok olumlu tepkiler aldık ve mahalleli, bostanı ve bizi sahiplendi. Biraz imkânsızlıklarla boğuştuk. Ama tüm sorunlarımızı zaman içerisinde çözdük. Umarız bu bostan diğer mahalleler ve halkımız için yol gösterici olur ve mahalle bostanlarının sayısı artar" (URL-37, 2014).

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ise mevsimlik işçi göçünü durdurmak, kentin taze meyve sebze ihtiyacını karşılamak ve ekolojik bir yaşamın mümkün olduğunu göstermek amacıyla ilk "Kent Bahçe ve Bostanı"ni oluşturulduğunu açıklamıştır.

Belediyenin açıklamalarından yola çıkılarak,12 dönümlük alanda oluşturulan "Kent Bahçe ve Bostanları Projesi"nin başarılması halinde birçok yerde mahalle bostanları oluşturulacağı düşünülmektedir.

3.3. Bölüm Sonucu

İstanbul fethiyle birlikte hızlı bir demografik gelişme gösteren ancak kent içinde yarattığı üretim alanlarıyla kendi kendine yetebilen bir kent özelliği göstermektedir. 1950'lerden sonra kontrolsüz kentleşme sonucunda tarihi bostanlar bir bir yok olmuş çok azı günümüze kadar faaliyetlerini sürdürebilir halde kalmışlardır. Uzun dönem kendi yiyeceğini üreten kent, gıda kaynaklarını kaybetmiştir.

Gıdaların üretim süreçlerine dair hassasiyetlerin arttığı ve nüfus çoğunluğunun kentsel alanlarda yaşamaya başladığı dünyada, kentlerde üretken alanlar bir ihtiyaç olarak yeniden ortaya çıkmaya başlamıştır. Kentlerin geçmişinde de barındırdığı bu "üretken" alanların bir kısmı tarihsel olarak varlıklarını "bostan" olarak sürdürürken, diğer yandan doğal ve sağlıklı yaşamın bir ayağı ve sosyal bir alan olarak yeni "kent bahçeleri ve mahalle bostanları" ortaya çıkmaktadır.

Birleşmiş Milletler ve Dünya Tarım Örgütü'nün kent içinde kişi başına düşen açık yeşil alan miktarının minimum değerini %9 olarak açıklamasına karşın bu oran İstanbul'da %1 seviyesini geçememektedir (URL-28, 2015). Hızla büyüyen ve gelişmekte olan ülkelerde bu sağlıksız gelişme halini kırmak için, kentsel alanlarda daha çok yeşil alan yaratmak, bunun için farklı yolları denemek ve bir yandan da bu alanları üretken kılmak gibi uygulamalara gidilmektedir.

Balkondan, teraslara, apartman bahçelerinden, kamusal mekânlara her bir toprak parçası bu üretim potansiyeline sahiptir. Kentlerin giderek düşeyde yükseldiği düşünüldüğünde zeminde olduğu kadar çatı-teraslarda da "üretim" yapılabilecek alanlar ortaya çıkmaktadır. Binaların içinde, balkonunda hatta çatısında pek çok bitkiyi yetiştirmek, daha yaşanabilir ortamlar yaratmak mümkündür.

Sosyolojik açıdan irdelendiğinde ise kontrolsüz büyüyen kent ekolojik olduğu kadar toplumsal açıdan da bireyler üzerinde bir takım olumsuz etkiler yaratmaktadır. Hayatın hızla akıp gittiği İstanbul metropolünde sürekli çalışan, sosyalleşmeye vakit ve ortam bulamayan, birbirinden hızla kopan kentliler yabancılaştıkları kentle yeniden ilişkiler kurmaktan uzaklaştıkları, aidiyet duygusunu yitirdikleri bir süreçte itilmektedirler. Bu bağlamda kent içerisinde oluşan tüm bu kontrolsüz gelişmelere bir çözüm olarak mahalle bostanları İstanbul için büyük potansiyel taşımaktadır.

4. YENEBİLİR PEYZAJ BAĞLAMINDA İSTANBUL MAHALLE BOSTANLARI İNCELEMESİ: KUZGUNCUK VE ROMA BOSTANLARI

Çalışmanın bu kısmında alan çalışmalarından elde edilen sonuçlar aktarılmıştır. Alan araştırmalarından elde edilen sonuçlar, tezi oluşturan hipotezin ve hipoteze ilişkin literatür taramasından elde edilen bulgu ve yorumların Kuzguncuk ve Roma Bostanı örnekleri doğrultusunda sınanmasını sağlamıştır.

Yapılan literatür araştırması sonucunda konunun dünyadaki örneklerine en yakın ve aynı zamanda İstanbul'a özgü bir deneyim olduğu için seçilmiş Cihangir`de bulunan Roma Bostanı ve Kuzguncuk semtinde bulunan Kuzguncuk Bostanı gözlem ve bire bir görüşmeler yapılarak incelenmiştir. Bostanlara yapılan düzenli ziyaretler sonucunda bu iki bostanda gönüllü olarak çalışan toplam on beş kişi ile yapılandırılmış mülakat tekniğinde görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan gönüllüler, başlangıçtan itibaren bostan çalışmalarında yer almış dolayısıyla hem bostanların kuruluş ve işletme sürecine hakim hem de bostanların toplumsal etkilerini, yarar ve katkılarını, zayıf kaldığı yönleri olumlu ve olumsuz yanları ile yaşamış ve gözlemlemiş kişilerden seçilmiştir. Gönüllüler ile yapılan doğrudan, birinci elden bilgi alınmasını sağlayan bu görüşmeler, tezin hipotezi ve temel sorularına ilişkin yerinde sonuçlar almaya yönelik olarak belirlenen soruların sorulması ile gerçekleştirilmiştir (bkz Ek1).

Bu iki örneğin ortaya çıkış nedenleri, mahalleyle olan ilişkileri, işleyiş biçimleri, kent içinde buldukları konum itibarıyla toplumun geniş kesimlerine hitap etmeleri gibi hususlar göz önüne alındığında yenilebilir peyzaj kavramının toplumsal boyutunun irdelenmesi açısından bize önemli bilgiler vermektedir.

İki alanın da ortak özelliği İstanbul'un soylulaştırmaya maruz kalmış mahallelerinde kurulmuş olmalarıdır. Soylulaştırma kavramı ilk kez 1964 yılında sosyolog Ruth Glass tarafından, Londra'nın işçi mahallelerindeki konutları orta ve üst sınıfların

satın alması ve yerlerine şık ve lüks konutlar yaparak bölgenin karakterini değiştirmesiyle ilgili olarak kullanılmıştır (Ergün, 2006).

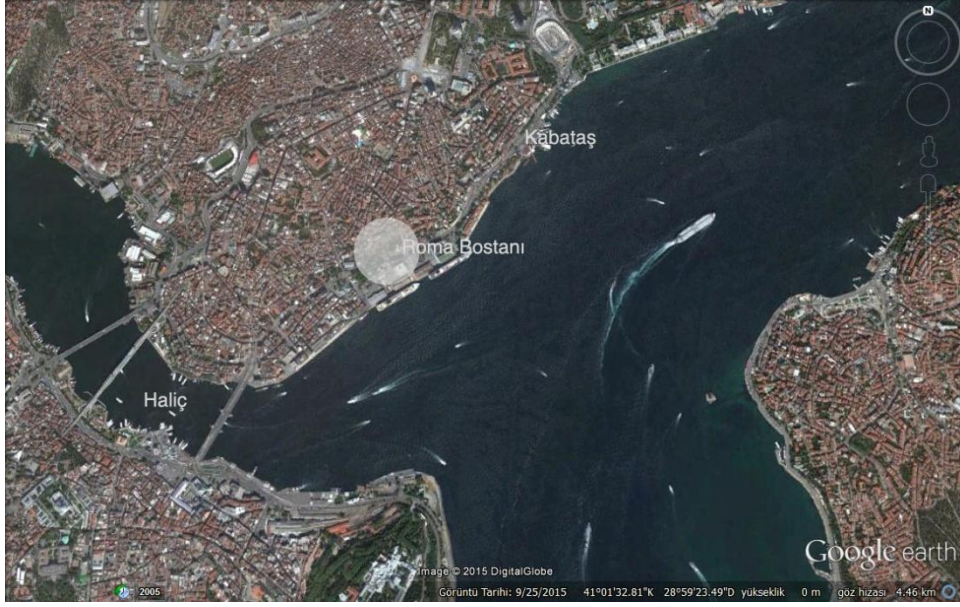
İstanbul'da soylulaştırmanın gözlemlendiği ilk semtlerden biri Kuzguncuk'tur. Ancak Kuzguncuk'taki durum, mevcut sosyal yapının günümüzde dahi korunuyor olması sebebiyle soylulaştırmanın görüldüğü diğer yerlerden farklılık göstermektedir. Kuzguncuk'ta görülen soylulaştırmanın en temel nedenleri boğaz semtlerinin doğal güzellikleri ve zengin çevresel konforları, mahalle ruhu taşımaları gibi özellikler öncü soylulaştırıcılara daha çekici gelmesidir. Daha sonra Beyoğlu bölgesine sıçrayan hareket 1990'ların ortalarında iyice hızlanmış, konut fiyatlarında hızla artışa neden olmuş ve Cihangir semtini bir anda orta üst sınıf mahallesine dönüştürmüştür (İslam, 2006).

Orta üst sınıfın yaşam tarzı, ihtiyaçları, hayata bakışı, metropol ile kurduğu ilişkiler değerlendirildiğinde mahalle bostanları dünyadaki örneklerinin aksine İstanbul'da kentin gelir düzeyi düşük semtlerinde değil de soylulaştırılmış mahallelerde ortaya çıkmıştır.

Bunun nedeni İstanbul'un başka semtlerinden bu mahallelere yerleşen orta üst sınıfın mahalleye adapte olma sürecini hızlandıran, aitlik ve bütünleşme duygusunu pekiştirmek, daha kolay bir iletişim ortamı sağlamak olarak düşünülebilir.

4.1. Roma Bostanı Örneği

İstanbul'un Cihangir semtinde bulunan Roma Bostanı'nın tarihi ve günümüzdeki kullanımı ve kullanıcıları, bu doğrultuda bostan oluşturma'nın nedenleri ve konunun toplumsal boyutları, aidiyet, toplumsal bütünleşme, erişilebilirlik gibi kavramlar üzerinden, Eylül 2015- Aralık-2015 tarihleri arasında yerinde yapılan gözlem ve yedi kişi ile yapılan görüşmelerle irdelenmiştir.

Şekil.4.1.1. Roma Bostanı'nın İstanbul kenti içindeki konumu.(Kaynak: URL-24, 5 Aralık 2015)

Şekil.4.1.2. Roma Bostanı'nın Cihangir semti içindeki konumu.(Kaynak: URL-24, 5 Aralık 2015)

4.1.1. Bostan Alanının Tarihi ve Mevcut Durumu

Roma Bostanı, İstanbul'un Cihangir semtinin güneyinde, Sanatkarlar parkının kuzey yamacında, Cihangir merdivenlerinin hemen yanındaki boş araziyi kapsayan alan, Beyoğlu bölgesinin Boğaz'a ve Tarihi Yarımada'ya bakan en güzel manzaralarından birine sahiptir.

Şekil.4.1.1.1. Roma bostanından manzaranın görünümü (Kaynak: Kişisel arşiv, Kasım,2015).

Cihangir Roma Bahçesi'nin; 90'lı yıllarda belediye lojmanları yapma girişimiyle başlayan süreci, daha sonra hızlı tramvay hattının trafo binalarının yerleştirilmesi talebiyle devam etmiş, en sonunda Belediye bölge halkının ve kurulun tepkilerine dayanamayarak bölgenin park alanı olarak kullanılmasını kabul etmiştir. Fakat bu karardan sonra da birçok proje ile Cihangir'in tek yeşil alanı olan "Roma Bahçesi", yeşil alandan çıkartılarak imara açılmak istenmiş ve istenmeye de devam etmektedir.

Semtın bütün yeşil alanlarında "ihya" yoluyla imara açmaya zemin hazırlamakta olan Koruma Amaçlı İmar Planı'na itirazlar olmuş, plan 2014 yılında semt derneklerinin açtığı dava sonucu iptal edilmiştir. Öte yandan İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin hazırlamakta olduğu yeni planlarda iptal gerekçesini oluşturan konularda iyileştirme yapılmadığı takdirde bölgenin tekrar imara açılması gündeme gelecektir.

Bu doğrultuda uzun bir müddet boş kalan alan, 2013 yılında, Gezi eylemleri sırasında yeniden gündeme gelen kent içindeki yeşil alanların korunması ve doğan dayanışma ruhunun neticesiyle semt sakinlerinin oluşturduğu gönüllülerin çabalarıyla bostana dönüştürülmüştür.

Daha sonra 2015 baharında bostan, alanda gönüllü olarak çalışan peyzaj mimarı Aybike Zengin öncülüğünde ve semt gönüllülerinin desteğiyle permakültür ilkeleri doğrultusunda, dört mevsim ürün elde edilebilen bir gıda ormanı oluşturma fikriyle yeniden tasarlanmış ve şu anki halini almıştır.

Permakültür yaşamın, doğal ekosistemlerdeki çeşitliliğe, istikrara ve dirence sahip, tarımsal verimliliğe yönelik ekosistemlere uygun olarak tasarlanması ve sürdürülmesidir. Permakültür'ün diğer bir tanımı "sürdürülebilir yerleşimler" tasarlamaktır. Bu felsefe ve toprak kullanımı yaklaşımının, tek yıllık ve çok yıllık bitkiler, hayvanlar, iklim, toprak ve su yönetimi ve insan ihtiyaçlarının birlikte ve bağlantılı olarak iç içe geçtiği üretken topluluklar bütünüdür. Permakültür tasarımının temel amacı; bitki, hayvan ve insanları üretim amaçlı bir araya getirerek, bakımı kolay, sürdürülebilir ve kendi kendine yeten bir düzeni "mümkün olan en küçük alanda" oluşturmaktır. (URL-29, 2014)

Şekil.4.1.1.2. Roma bostanından genel görünüm (Kaynak: URL-34, 14 Aralık 2015)

Roma Bostanı için doğal bir orman ekosistemi örnek alınarak oluşturulmuş sistemde, kullanılan ağaçlar, gıda üreten, toprağa yarar sağlayan, yararlı böcekleri çeken, hayvanlar için önemli türlerden seçilmiştir. Gıda ormanının ilk yıllarda bakıma ihtiyaç duyacağı ancak belli bir zaman sonunda doğal bir orman gibi, kendi kendine yeten bir sisteme dönüşmesi öngörülmektedir.

4.1.2. Roma Bostanına İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda Roma Bostanının, kimsenin yönetici ya da sorumlu olmaksızın, isteyen herkesin katılımına açık, çoğunluğunu Cihangir sakinlerinin oluşturduğu gönüllülerce kurulmuş bir bostan olduğu anlaşılmaktadır.

Alanın sivil inisiyatif ile kurulmuş olması, alanda yapılan faaliyetlerin kamu organları tarafından tam olarak anlaşılammış olması gibi nedenlerden dolayı sulama gibi altyapı hizmetlerinden faydalanılamaması alanın permakültür ilkeleri doğrultusunda tasarlanması sonucunu doğurmuştur. Böylelikle minimum kaynak kullanımı ile alanın sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Alanın sulama dışındaki bir diğer problemi ise Cihangir'e dışarıdan gelen kullanıcıların en fazla vakit geçirdiği ve sosyalleştiği alan olan Cihangir merdivenlerinin hemen yanında olması ve alana sürekli bu kullanıcılar tarafından çöp atılmasıdır.

Arazi toprağının içinde bulunan moloz, cam ve çöplerin temizlenememesi nedeniyle ve alan için kullanılan suyun maksimum düzeyde verim alınacak şekilde kullanılması için alanda "wicking bed" Türkçe adıyla sebze yatakları kullanılmıştır.

Şekil.4.1.2.1. Bostandaki sebze yataklarının görünümü (Kaynak: Kişisel arşiv, Kasım,2015)

Alanın tasarımcısı Aybike Zengin alanın tasarımını şöyle anlatmaktadır: "Her yıl toprağın işlenmesi sorununu ve su sorununu ortadan kaldırmak için sebze yataklarını getirdik. Sebze yatağının özelliği aşağı L şeklinde devam eden bir boruyla suyu zemine iletmesi. Yatağın borunun geçtiği kısmı ponza taşı ile dolu ve üzerinde de bitkilerin yetişmesi için gerekli miktarda toprak var. Bunun amacı üstten sulama esnasında büyük oranda buharlaşıp kaybolan suyu engellemek. Bitkilerin köklerle su alması sebebiyle bu sistemde kökler hep nemli kalıyor ve bir nevi depo gibi alana çok sık sulama için gelinmeden de bitkilerin su ihtiyaçları karşılanıyor. Bunun

dışında etrafa sınır bitkilendirmesi yaptık. Bunu yaparken böğürtlenler ve kurtbağrı bitkisini kullandık. Terasların aşağı kaymaması için lavanta ve biberiyeler diktik. Amaç fonksiyon sağlarken yenilebilir bitkileri kullanmaktı. Alana gelecek olan meyve ağaçları da destek türlerden, azot bağlayan ya da yararlı böcekleri çeken türlerden seçilecek. Yer örtücü olarak alanda doğal olarak bulunan ebegümece yağlı otlara ek olarak azot bağlayan alfalfa ve yoncalar dikilecek. Alanda bitki seçerken permakültür ilkeleri doğrultusunda kardeş bitkilerin kullanılmasına dikkat edildi ve birbirlerini olumlu yönde etkilemeleri amaçlandı.”

Değerlendirmeler gönüllülerin, kent hayatında bireyler arasında kopan ilişkileri güçlendirmek, insanlarla birlikte olmak, doğayla dolayısıyla toprakla bağ kurma isteği, kendi gıdasını üretme fikri gibi nedenlerle bostanda görev aldıklarını göstermektedir.

Alanda gönüllü olarak çalışan bireylerin, büyük kentlerde yaşamın insanları bireyselleşmeye ve yalnızlaşmaya ittiği düşünüldüğünde, bu bostan alanını iş hayatı dışında bir arada vakit geçirip, ortak bir amaç uğruna birliktelik kurdukları bir alan olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Görüşmecilerden Rana Söylemez neden bostanda gönüllü olarak çalıştığını anlatırken alanın bu birlikteliğe sağladığı katkı için şu şekilde bir değerlendirme yapmıştır: “Genel olarak insanlara güvenimizi kaybettiğimiz, herkesin sadece kendini düşündüğü bir düzende yaşıyoruz ve bunu yıkmak adına bu bostan bende önemli bir dönüm noktası oldu.”

Alanın toplumsal bütünleşmeye sağladığı katkı, çalışmanın ikinci bölümünde yer alan yenilebilir peyzajın temel ilkeleriyle de örtüşmesi açısından önemlidir.

Mahalle bostanları bireylere birbiriyle iletişim kurmak açısından birçok neden yaratan, sosyalleşme imkânı sağlayan, bilgi ve birikimlerin aktarıldığı ve ortaya çıkan başarının toplumun tamamıyla paylaşıldığı alanlar olması sebebiyle toplum olma bilincini kuvvetlendiren alanlardır (Ozawa, 2010).

Bu alanda çalışmanın kişilere sağladığı bireysel faydalar irdelendiğinde en büyük katkının topluluk olma bilincini kazanmak olduğu anlaşılmaktadır.

İsmi vermeyen bir gönüllü alanın toplumsal bütünleşmeyi desteklediğini belirterek: “Bütünleşme açısından, mahalle ve topluluk olma bilinci açısından bu alanda çalışmanın çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Bir parkta da buluşabiliriz ama

burası bir üretim alanı ve birlikte bir sürü şey üretebiliyoruz ve topluluk olmayı öğreniyoruz. Bu alanda herkes birlikte bir işi başarmanın keyfini yaşıyor.”

Bostan gönüllüleri ile yapılan görüşmeler bireylerin yiyeceğin geleceği ve sağlıklı gıdaya erişim konusunda kaygılarının olduğunu ve bu doğrultuda bostana yöneldiklerini de göstermektedir. Öte yandan kent alanları içerisinde kent boşluklarının yenilebilir peyzaj bağlamında değerlendirilmesine vurgu yapan bostan gönüllüsü Mithat Marul: “Antalya’da orta refüjlerde narenciye ağaçları var ama aşılınmadığı ve koparılıp yemek için kurgulanmadığı için öylece duruyorlar. Hep bir ağaç dikmeliyiz fikri ortalıklarda dolaşiyor ama kimse sağlıklı gıdaya ulaşmak için organik pazarlara gitmenin yanı sıra bunun da bir seçenek olduğunu düşünmüyor. Böyle alanları değerlendirerek her günün besin ihtiyacını karşılayamasak bile haftada bir kere bile olsa buradan çıkan ürünleri soframıza taşımak büyük bir mutluluk kaynağı olur. Ayrıca orta refüjde gördüğüm meyve ağaçlarından meyve koparıp yemenin sağlıksız olduğunu da düşünmüyorum çünkü pazardan aldığım meyve de ondan daha sağlıklı bir şekilde üretilmiyor açıkçası stoklandığı alanlar, taşıma ve üretim şekilleri düşünüldüğünde... Hatta şehir içinde meyve sebze ürettiğiniz alanları her gün denetleme gibi bir şansınız bile oluyor. Hep gözünüzün önünde çünkü bu alanlar. Ayrıca bu alanların insanların gözünün önünde olması peyzaja bakış açılarını da değiştiren bir durum olabilir. Toprağa çimen sermeyi bir yeşil alan oluşturmak olarak algıladığımız düşünüldüğünde belki insanlar bunu kendi bahçelerinde de uygulamaya başlayabilirler. Biz köy yaşantısında kendi üretimini yapabilen bir kültürden şehre gelen ama adapte olamayan ve şehre adapte olmanın yolunu da köy yaşantısından tamamen vazgeçmekte bulan bir toplumuz. Bu bilgiyi önce kafamızdan silmemiz gerek. Bunu belki annelerimiz yapamaz ama biz bir sonraki nesil olarak bu bilgiyi sildik ve biz bu bostanda bunu yapabiliriz.”

Toprağa dokunma ihtiyacı, doğayla bağ kurma isteği, toprağın sakinleştirici etkisi gibi etkiler de alana gönüllüleri çeken en önemli nedenlerinden biridir. Modern hayatta kentlinin toprakla buluştuğu alanların azlığı, doğaya duyulan özlem, gönüllüleri bostan faaliyetlerinde görev almaya yönlendirmiştir.

Bostana ilk kez geldiğini belirten ismini vermeyen bir diğer gönüllünün görüşleri şu yöndedir: “Ben topraklanma ihtiyacı ile geldim. Bedenimin buna ihtiyacı var. İlk nedenim bu. Bunun haricinde hafta sonu yapacak daha güzel bir şey de yok

hayatımda. Böyle güzel bir yerde, bitkilerle uğraşmak kadar güzel başka bir işim yok.”

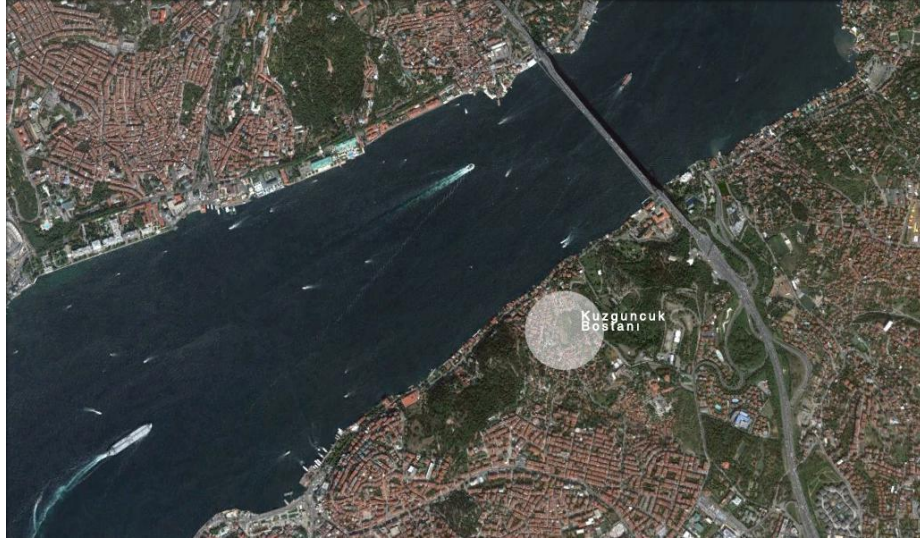
Üretilen ürünlerinin mahalle sakinleri yanı sıra göçmen dayanışma mutfağı ile paylaşıldığı bostan, yardımlaşma duygusunu beslemesi, deneyimlerin paylaşılabilirdiği ortak bir alan sunması, ortak bir iş yapma eylemini desteklemesi gibi eylemler park ya da bir mesire alanının kullanıcılarına sağlayamayacağı özelliklerdir. Bu bakımdan her yeşil alanın sosyolojik bakımdan bireyler üzerinde aynı etkiyi yaratmadığı da görülmektedir.

Bostanın aidiyet duygusuna etkisinin araştırıldığı sorulara bostan gönüllülerinin tamamı bostancılık faaliyetinin aidiyet duygularına olumlu yönde katkı sağladığını belirtmişlerdir. Gönüllülerden birçoğu alana her hafta uğradığı belirtmiş, bostan gönüllülerinden Sevil Baştürk geliştirdiği aidiyet duygusunu şu şekilde anlatmıştır: “Uzun zamandır hasatlara giden, Anadolu`da dolaşan, HES mücadelesi veren biriyim. Bu yaz bostanla ilgilenmekten ötürü hiçbir yere gidemedim. Toprak insanı ayaktan bağıyormuş. Kentten bu yaz hiç kaçmak istemedim. Cihangir`e nefes oldu bu alan.”

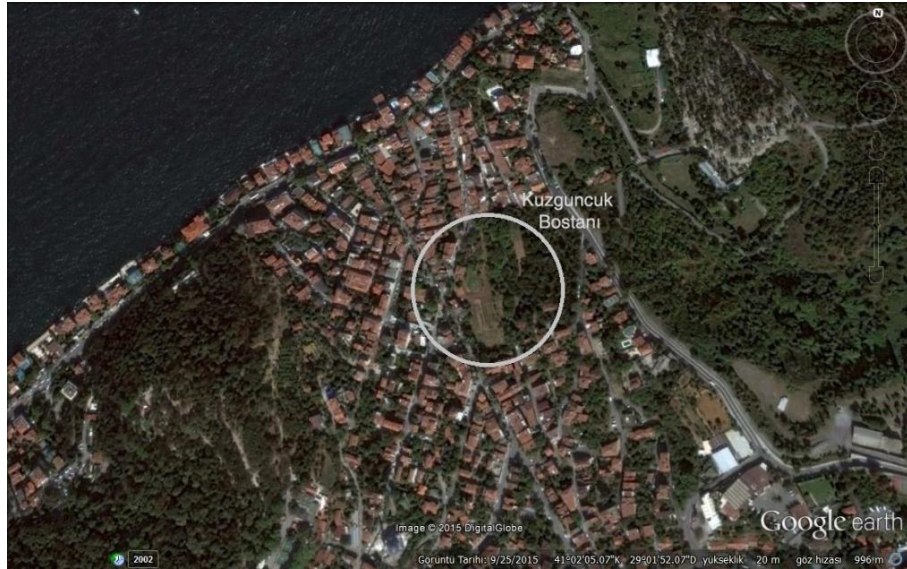
Yapılan bu görüşmeler sonucunda gönüllülerin alana katılım göstermelerinin başlıca nedenleri arasında birlik olma, birlikte iş yapma ve toplumsal dayanışma ruhunu güçlendirme isteği gibi başlıklar ön plana çıkmaktadır. Mahalle bostanlarının toplumsal bütünlüğün sağlanmasına yaptığı katkı göz önüne alındığında bu başlıklar dikkat çekicidir.

4.2. Kuzguncuk Bostanı Örneği

İstanbul'un Kuzguncuk semtinde bulunan Kuzguncuk Bostanı'nın tarihi ve günümüzdeki ve kullanıcıları, bu doğrultuda bostan oluşturmanın nedenleri ve konunun toplumsal boyutları, aidiyet, toplumsal bütünleşme, erişilebilirlik gibi kavramlar üzerinden, Eylül 2015- Aralık-2015 tarihleri arasında yerinde yapılan gözlem ve sekiz kişi ile yapılan görüşmelerle irdelenmiştir.

Şekil.4.2.1. Kuzguncuk Bostanı'nın İstanbul kenti içindeki konumu (Kaynak: URL-23, 14 Aralık 2015)

Şekil.4.2.2. Kuzguncuk Bostanı'nın Kuzguncuk semti içindeki konumu. (Kaynak: URL-23, 14 Aralık 2015)

4.2.1. Bostan Alanının Tarihi

Adını bulunduğu semtten almış olan 700 yıllık Kuzguncuk Bostanı, tarihte Kuzguncuk'ta bulunan 3 bostandan biridir. 16.800 metrekarelik bir alanı kapsamaktadır. Bostan son Rum sahibi İlya Soro ile anılmaktadır. İlya'nın Bostanı 1977 yılında bostan halen faaliyetini sürdürürken Vakıflar'ın mülkine geçmiş 1984 yılında ölümünün ardından bostancılık faaliyetleri durarak 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu'na ters düşmesine rağmen araziye ilkokul yapma hakkı tanınmıştır (Morgül, 2004).

1992’de Başkent Üniversitesi’nin de sahibi olan Mehmet Haberal’ın sahibi olduğu Türkiye Organ Nakilleri ve Yanık Tedavi Vakfı araziyi 10 yıllığına kiralamış ve mahalle halkının bostanı koruma direnişi süreci başlamıştır.

Mahalle halkının gösterdiği kitlesel direniş ve hukuki sürecin başlatılmasının ardından arazi 2000 yılına kadar boş kalmış, 2000 yılı itibariyle tekrar inşaat yapma girişimleri sonucunda Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası, Kuzguncuklular Derneği’nin açtığı davalarla eylem süreci hız kazanmıştır. Kuzguncuk’ta yaşayan gazeteciler, televizyoncular, aydınların girişimleriyle yoğun kamuoyu oluşturulmuş, her yaş ve meslek grubunun katılımlarıyla gerçekleşen mahalle eylemleri sonucunda Haberal kira kontratını feshetmiş, belediye ile mahalleliler arasında yapılan anlaşmalar sonucunda arazi Üsküdar belediyesi tarafından bostan projesi yapılma koşulu ile kiralanmıştır (Morgül, 2004).

Şekil.4.2.1.1. Kuzguncuk Bostanı direnişi (Kaynak: URL-35, 10 Aralık 2015)

Proje, tarım, ocuk oyun alanı, toplantı alanı ve yürüyüş alanını kapsayan bölümlerden oluşmaktadır. Tarım alanı olarak nitelendirilen bostanın asıl kısmı kk tarhlara ayrılarak kurayla belirlenecek kişilerin belirli bir dönem ekim-dikim yapması üzerine tasarlanmıştır. Bostan dışındaki tüm alanlar herkese açık olmakla birlikte sadece bostan alanı Kuzguncuk sınırları içerisinde ikamet edenler için ayrılmıştır.

Şekil.4.2.1.2 Kuzguncuk Bostanı genel görünümü (Kaynak: Kişisel arşiv, Temmuz,2015)

4.2.2. Kuzguncuk Bostanına İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler ve alan araştırmasından yapılan çıkarımlar sonucunda Kuzguncuk Bostanı, arazisi Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olmakla birlikte Üsküdar Belediyesinin kiracısı olduğu ve projesi Kuzguncuklular Derneği ile ortaklaşa hazırlanmış bir mahalle bostanıdır.

Şekil 4.2.2.1. Kuzguncuk Bostanı projesi (Kaynak: Kişisel arşiv, Kasım, 2015)

Mahalle sakinleri tarihi bostanın bostan olarak kalması için uzun süre mücadele etmiş, sürecin daha sağlıklı ilerleyebilmesi için kurulan Kuzguncuklular Derneği'nin açtığı davalar ve oluşturulan kamuoyu neticesinde alan, Üsküdar belediyesi tarafınca içinde bostan alanının korunduğu, bunun yanında farklı etkinliklere imkân veren bir proje ile Kuzguncuk'a kazandırılmıştır. Alanın projelendirme kısmı belediye ile derneğin ortaklaşa çalışması ile şekillendirilmiştir.

Görüşmecilerden Murat Düzyol süreci şöyle anlatmıştır: “Bostanın düzenlenme aşamasından önce, alanın ihaleye çıkmadığı ara boşluk döneminde gönüllülerin, mahalledeki doğaseverlerin işgali ile herkes kendine yetecek kadar bir alanı çevirip ekip dikti. Bostanın hastane, otopark, okul olması ile ilgili spekülasyonlar vardı ama mahalle olarak hayır dedik ve hayır diyorsak bir alternatif proje üretmeliyiz fikri ile belediyenin şu an bu alana uyguladığı projeyi hazırladık.”

Dernek üyesi olmakla birlikte bostanda da gönüllü olarak çalışan Petek Çırpılı konuyla ilgili olarak görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “Kamusal bir alanın kamu tarafından projelendirilip, yerel yönetimlerle işbirliği neticesinde yaptırılması anlamında Kuzguncuk bostanının Türkiye'de bir ilk olduğunu düşünüyoruz. Bu alan bize yerel yönetimler ile birlikte çalışılınca ne güzel işler başarılabileceğini öğretti. Demokratik katılımcı bir süreç ile yapıldı bütün bunlar. Burası 700 yıldır Kuzguncuk köyünün bostanıydı, bostan olarak kalmasını arzu ettik. Bu hem yeşil bir alanın özel kullanıma geçmesini önlemek hem de köyün ortasında köy sakinlerinin kullanımına açmak ihtiyacından ortaya çıktı. Doku bozulmadı, işlev korundu.”

Bostanda ekim dikim dışındaki konser, film gösterimi gibi tüm etkinlikler herkese açık olarak gerçekleştirilmekte ve duyurular derneğin sosyal medya hesapları, yazılı ve sözlü medya araçları ve mahalledeki dükkanlara asılan ilanlar ile yapılmaktadır. Alanda gerçekleşecek etkinlikler ve yürütülen faaliyetler Kuzguncuklular Derneği tarafından organize edilmek ve yönetilmekle birlikte Belediye alanın güvenliğini ve temizliğini sağlayan bir mekanizma olarak çalışmaktadır.

Araştırma dahilinde yapılan gözlem ve görüşmeler Kuzguncuk Bostanı'nın, yeşil alan olarak korunması ve bostan olarak yeniden işlevlendirilmesi konusunda mahalle halkının göstermiş olduğu direniş sürecinden bugüne, mahalle için bir hayat memmat meselesi haline gelmiştir ve ulaşılan sonuç büyük bir kazanım ve gurur kaynağı olarak görülmektedir.

Betül Yalçiner sürecin kazanımları ile ilgili olarak görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: “Bostanın yıllar sonra orijinal haline, bostana dönmüş olması ve bunun burada oturanların uzun soluklu, ortak aklı gözetilen mücadelesi ile elde edilmiş olması hem komşuluk ilişkilerine, hem örgütlü mücadeleye, hem stratejik düşünmeye, hem de inat etmeye karşı inancımı güçlendirdi. Bostan hem somut varlığı ile hem de bize böyle bir deneyim fırsatı sunduğu ve tüm şehir bostanları için örnek teşkil ettiği için çok kıymetlidir.”

Alanın bostan olarak kullanımını konusundaki ısrarların nedenine değinen Nukte Onat Dilber’in görüşleri ise şu yöndedir: “Bu alanın bostan olarak kalmasını istedik çünkü bu bostan hepimizin ruhuna iyi geliyor. Eskiden beri var olan her şeyin hızla değişmesinden artık o kadar sıkıldık ki lütfen bostansa burası bostan olarak kalsın istedik. İkincisi bu mahallede birçok müstakil bahçeli ev var ama bahçesi olmayanlar da var ve onlar da bir şeyler ekip biçmek istiyorlar. Kuzguncuk tarihten bu yana bostanıyla yaşamış bir mahalle. Bu alışkanlıktan ötürü biz zaten arazinin kiralanamadığı ve boş kaldığı evrede de kendi çabalarımızla bir şeyler ekip dikiyorduk. Özellikle çocuklar için inanılmaz bir deneyim oldu çünkü şehir yaşamında her çocuğa nasip olmaz dalından domates koparıp yemek. Bu yüzden de tüm kalbimizle destekledik bu alanın bostan olmasını.”

Proje kapsamında alanın büyük kısmı bostan olarak kullanılmakla birlikte bostanı çevreleyen bir yürüyüş yolu, çocuk oyun alanı ve toplanma alanı gibi alanların tasarlanmasıyla farklı etkinliklere de imkân sağlanmıştır. Görüşmeler neticesinde oluşturulan bu alanların mahalle sakinleri tarafınca günün her saati sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Kent içerisinde çocukların özgürce doğa ile buluştukları alanların azlığı ve ebeveynlerin güvenlik endişelerine değinen Nukte Onat Dilber; “İşim de evim de burada olduğu için mahalleden çok şükür ki fazla çıkmak zorunda kalmıyorum. Oğlumu okuldan aldıktan sonra burada onunla zaman geçirmek bana çok iyi geliyor. Ona da bana da harika oluyor çünkü mecburi istikamet bir çocuk parkına gitmek durumunda kalmıyoruz. Çocuğumun başına bir iş gelir mi diye endişe duymadan ki, çocuk parklarında bunun endişesini çok fazla yaşıyoruz, bu alanda vakit geçirmek, özgürce koşup oynadığını, bostanda bitkilerle haşır neşir olduğunu görmek çok güzel. Bize bu sene yaz tatilini aratmadı bu bostan.” şeklinde görüş bildirmiştir.

Proje dâhilinde bostan alanı 100 parselle bölünmüştür. Bu alanlar içerisinde 14 parsel Kuzguncuk sınırlarına dâhil olan okulların bostan faaliyetleri için ayrılmıştır. Öğrenciler düzenli olarak bostana gelerek kendileri için ayrılan parsellerde vakit geçirmektedir. Geri kalan 86 parsel Kuzguncuk sınırları içerisinde ikamet eden herkesin katılabileceği ve Kuzguncuklular Derneği tarafından gerçekleştirilen bir kura ile her dönem yeni gönüllülere ekim dikim işlemi için verilmektedir.

Şekil 4.2.2.2. Kuzguncuk Bostanı'nda kış dönemi kuraları çekiliyor (Kaynak: Kişisel arşiv, Aralık, 2015).

Herkesin istediğini ekebildiği bostan alanında zirai ilaç, GDO'lu tohum ve fideler, suni gübre kullanılmaması hususu dernek tarafından denetlenmektedir. Alanda çalışan gönüllülerin geçtiğimiz dönemde domates, salatalık, fasulye, biber, çeri domates gibi kolay sebzelere yöneldikleri gözlemlenmiştir. Bostandan elde edilen ürünler mahalle sakinlerince ya da dışarıdan gelen kent sakinleri tarafından tüketilmektedir.

Alanda bostancılık faaliyetleri mahalle içerisindeki dayanışma ve yardımlaşma duygusunu güçlendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşmecilerin alandaki gönüllülüklerinin sebepleri irdelendiğinde çoğunlukla toplumsal birlikteliğe, birlikte yaşamayı öğrenmeye katkısı ve ortak bir deneyimi paylaşma fikrinin ağır bastığı görülmekle birlikte kişilerin aidiyet hissini güçlendiren bir etkinlik olduğu anlaşılmaktadır.

Konuyla ilgili olarak Murat Düzyol şunları söylemiştir: “Alana dâhil olduktan sonra kesinlikle mahalleye karşı daha duyarlı ve sahiplenici bir üslup geliştiriyorsunuz. Hiç tanımadığımız insanlarla tarla komşusu oluyorsunuz mesela. Bu yeni dostlukların ortaya çıkmasını sağlıyor. Yardımlaşma ve bilgi alışverişinin had safhada olduğu bir süreç yaşamaya başlıyorsunuz. Bir mahalleli havasını pekiştiriyor tüm bu etkinlikler. Burada olmamızın en temel nedeni sebze ve meyve ihtiyacını karşılamaktan çok toplumsal birlikteliği sağlama fikridir. Mahalleli olma ve bir arada yaşama kültürünü tatbik ediyoruz biz bu alanda. Buradaki hiç kimse dört metre karelik bir alandan elde edeceği sebze için ekip dikmiyor. Ayrıca bir yeşil alan ihtiyacı içinde olmamız da önemli bir neden. Kendi yaşadığınız semte karşı bir sempati duyabilmeniz için buna ihtiyacınız var çünkü.”

Öte yandan mahalleye soylulaştırma süreciyle birlikte yerleşen bireylerin bostan savunma sürecinde aktif rol alması, mahalleyle bir bütün olmalarında ve mahalleliler tarafından daha çabuk kabul görmeleri konusunda önemli bir etken olmuştur. Bu doğrultuda Kuzguncuk sakinlerini aynı ortak değer etrafında toplayan Kuzguncuk bostanı mahallenin birlik ve beraberlik ruhunu güçlendiren en temel unsur olarak nitelendirilebilir.

4.3. Roma ve Kuzguncuk Bostanları'nın Yenilebilir Peyzaj Doğrultusunda Değerlendirmesi

Çalışmanın bu kısmında, ikinci bölümde detaylı olarak irdelenmiş olan yenilebilir peyzaj ilkeleri doğrultusunda Roma ve Kuzguncuk Bostanları değerlendirilmiştir. Buradan hareketle ölçüt olarak alınan ilkeler;

- Ekolojik sürekliliğe sağladığı katkı,
- Erişilebilirlik,
- Estetik görünüm oluşturma,
- Doğru bitkilendirme,
- Aidiyet hissi yaratma,
- Toplumsal bütünleşmeye katkı sağlamadır.

Ekolojik sürekliliğe sağladığı katkı açısından, her iki bostan da kentin ekolojik yönden niteliğinin artmasını sağlayan, bireylerin toprak ve doğa ile bütünleştiği, rekreasyonel ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşıladığı, kentte yaşamının getirdiği olumsuz koşulları iyileştirici etkiye sahip alanlardır. Mahalle bostanlarının bir diğer

ekolojik işlevleri ise doğal alanları koruyarak, bitkiler ve hayvanlar için yaşam ortamı sağlamalarıdır. Bu açıdan Roma Bostanı permakültür ilkeleri doğrultusunda tasarlanması sebebiyle polenleşmeyi arttırıcı bitkilerin seçimi ile arı ve diğer böcekler için uygun bir yaşam alanı sağlamaktadır. Alanın uzman bir peyzaj mimarı eliyle hazırlanmış olması ekolojik açıdan daha nitelikli olması sonucunu doğurmuştur. Roma Bostanı yoğun yapılaşmaya maruz kalmış Cihangir ve Cihangir`i Salıpazarı`na bağlayan alan içerisinde sayısı git gide azalan yeşil alanlardan biri olma özelliğini göstermektedir. Ancak kapladığı alanın küçüklüğü göz önüne alındığında tek başına Cihangir`in ekolojik açıdan gelişmesi için yeterli olmamakla birlikte çevresindeki yeşil alanlarda yapılacak doğru uygulamalarla kent içinde daha güçlü bir ekolojik çevre oluşturulması sağlanabilir.

Kuzguncuk Bostanı ise bir yanında Fethi Paşa korusu diğer yanında Nakkaştepe mezarlığı arasında bir vadiye yerleşmiş ve bu yeşil alanlarla birlikte kentin ekolojik niteliğini arttıran bir unsur olmuştur.

Erişilebilirlik açısından, her iki alan da fiziksel açıdan erişimin kolayca sağlanabileceği şekilde konumdadır. Sosyal ve kültürel açıdan ele alındığında ise Roma Bostanı herkesin katılıma açık olması sebebiyle daha erişilebilir bir konumdadır. Bostan hareketine katılmak isteyen herkesin kendine bir yer bulabileceği şekilde yapılandırılmıştır. Kuzguncuk Bostanı ise Kuzguncuk semtinin içine kapanık yapısı sebebiyle dışarıdan erişime “yalnızca bir gözlemci olarak katılma” şeklinde gerçekleştirilmesine imkân vermesi ile Roma Bostanı`na oranla daha az erişilebilirdir. Kuzguncuk Bostanı tüm mahalliye açık bir bostan olmakla birlikte kısıtlı sayıda parsel olması nedeniyle ekim dikim yapacak gönüllüler her dönem gerçekleşen kura çekimi ile belirlenmektedir. Kuraya katılabilmek için Kuzguncuk`ta ikamet etmek koşulu bulunmaktadır.

Estetik görünüm oluşturma açısından, her iki alanda da estetik kaygılar güdülmeden, mevsimsel özellikler değerlendirilerek, kolay ve hızlı ürün alınabilecek bitki türlerinin seçildiği görülmüştür. Dışarıdan bir müdahale olmaksızın doğanın kendi estetiğinden yararlanılmıştır. Bu anlamda elle müdahale edilip biçimlendirilmiş olanın dışında doğanın kendi estetiğinin de nitelikli bir görünümüm oluşturabileceğini göstermesi açısından her iki alan da büyük öneme sahiptir.

Mahalle bostanlarının yenilebilir peyzajdan en fazla ayrıldığı konu, estetik kaygı

konusudur. Peyzaj tasarımı doğası gereği estetik kaygı barındırdığından, yenilebilir peyzaj da mevcut peyzaj alanlarının yenilebilir bitki üretimi ile tasarlanmasını amaçlamaktadır. Bu açıdan, her iki bostan da tasarım kaygısı gütmemeleri dolayısıyla yenilebilir peyzaj yaklaşımının bu ilkesine uyumlu olarak ortaya çıkarılmamıştır. Her iki bostanda da doğa ile birlikte olma fikri ağır bastığından estetik müdahalede bulunma gereği duyulmamıştır.

Doğru bitkilendirme ilkesi göz önüne alındığında, her iki alanda da kullanıcıların yerel bitki türlerinin ve Anadolu'nun çeşitli köylerinden doğa derneklerinin katkıları sonucu getirtilen doğal tohumların kullanımına ağırlık verdiği, iklim özellikleri doğrultusunda hızlı ve kolay yetişecek türlerin seçildiği gözlemlenmiştir. Her iki alanda da kimyasal gübre ve ilaçların kullanımı gönüllülerce engellenmektedir. Bu durum toprakta diğer organizmaların da yaşamına imkân sağlayarak daha sürdürülebilir alanlar oluşturulmasını sağlamıştır.

Toplumsal açıdan ele alındığında, mahalle bostanları temelde kentsel alanlar içerisinde birbirinden ve kentten kopan bireylere kaybettikleri aidiyet duygusunu geri kazandırmak ve toplumsal bütünleşmeye katkı sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Yapılan görüşmeler ve gözlemler Roma ve Kuzguncuk Bostanları gönüllülerinin de bostan faaliyetleri konusundaki en temel motivasyon sebeplerinin bu iki özellikten ileri geldiğini göstermektedir.

Kentlilik bilinci oluşumunda etkili olan en önemli unsurlardan biri, kentle ilgili verilecek her türlü karara o kentte yaşayanların katılımının sağlanmasıdır. Kent; kendisini yönetenlerden daha çok, orada yaşayanlarındır. Katılımcı yaklaşım, kentlilerin kentin planlanma, biçimlenme, yönetilme ve denetlenme süreçlerine aktif katılımı sağladığında kentsel yaşam çevresinin daha iyi düzenlenebileceği ilkesine dayanmaktadır. Birey, biçimlenmeye ilişkin kararları etkileyebildiği ve denetleyebildiği bir fiziksel çevrede kendini daha rahat hisseder. Katılım; bireyin içinde yaşadığı çevreyi benimsemesine, kendisini o yere ait hissetmesine, o fiziksel çevreye karşı sorumluluk duymasına neden olur; böylece kentli birey oluşur. Kentteki gelişmelere aktif katılım, güçlü toplumsallık bilinci oluşumunun önemli aşamalarından birisidir (Tangüler, 2012).

Roma Bostanı Gezi hareketiyle ortaya çıkmış, kente ve kentin yeşil alanlarına sahip çıkmak fikri üzerine kurgulanmış ve kolektif bir iş yapma bilinciyle oluşturulmuş bir

bostan olma özelliği göstermektedir. Alan yıllarca atıl kalmış bir çöp alanı olmaktan çıkartılarak gönüllülerin ortaklaşa çalışmaları sonucunda permakültür ilkeleri doğrultusunda üretim yapılan bir bostan alanına dönüştürülmüştür. Kent alanları içerisinde hızla bireyselleşmenin arttığı ve dayanışma ruhunun kaybolduğu göz önüne alındığında bu duyguyu yeniden hatırlamak açısından bu alan kullanıcılarına imkân sağlamaktadır. Roma Bostanı dışarıdan çok fazla müdahaleye maruz kalan bir alandır. Gönüllülerin bostanın rutin bakımı dışında Cihangir merdivenlerini kullananların attıkları çöpler nedeniyle haftanın en az üç ya da dört günü alana gelerek dönüşümlü olarak alanın ihtiyaçları doğrultusunda çalışmaları gerekmektedir. Bu durum ekip arasındaki yardımlaşma olgusunu geliştirmekle birlikte dışarıdakiler ile doğru iletişim kurulması ihtiyacını doğurmuştur. Bu açıdan gönüllüler kendi aralarındaki etkileşimin yanı sıra çevre ile de güçlü bir iletişim halindedirler. Öte yandan alana bu kadar sık uğranması, alana duydukları güçlü aidiyetin de göstergesi niteliğindedir.

Kuzguncuk Bostanı ise adeta Kuzguncuk'un ayrılmaz bir parçası olması yanında, bütün mahalle sakinlerini aynı amaç doğrultusunda örgütleyebilecek kadar kuvvetli bir imge olması sebebiyle toplum olma bilincinin gücünü göstermesi açısından oldukça önemlidir. Alanın şu anki kullanımı mahalle sakinleri açısından bir kazanım olarak görülmekle birlikte mahallelinin en sık kullandığı ve toplu buluşmaların ve etkinliklerin gerçekleştiği alan olması sebebiyle mahalle arasındaki iletişimin en yoğun yaşandığı alanlardan biri olma özelliğini göstermektedir. Bostan alanının birlikte ekip diken ve bazen aynı bostan parselini birlikte kullanan bireylerin yardımlaşma ve ortak iş yapma becerilerine büyük oranda katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca alanda vakit geçiren bireylerin mahalleye karşı daha duyarlı olması mahalleye karşı duydukları aidiyet duygusunu da geliştirmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen her iki alan, bostan işlevi yüklenmiş ancak öncelikle toplumsal bütünlük, dayanışma, birlik olma, yaşadığı kentle ve mahalle ile ilişki kurabilme ihtiyacı doğrultusunda ortaya çıkmış alanlardır. Bu açıdan kentli insanın bu ihtiyaçlarına mahalle bostanları üzerinden yanıt araması yenilebilir peyzajın kent için önemli bir gereksinim olduğunu göstermekle birlikte, kentsel yaşam kalitesini arttırmak adına kentler içinde yaygınlaştırılması gerekliliğine de önemli bir vurgu yapmaktadır. Mahalle bostanları insanların toplumla ve çevreyle olan bağlarını yeniden güçlendirmek ve kendi ilgi alanlarını ve potansiyellerini daha yaşanabilir bir

dünya için kullanmaları açısından çok önemlidir.

İlkeler	Roma Bostanı	Kuzguncuk Bostanı
Erişilebilirlik	Katılmak isteyen herkese açık	Sadece mahalle halkına açık ayrıca mahalle sınırlarındaki okullarında eğitim amaçlı parselleri var
Aidiyet	Kente bağlılık olgusunu kuvvetlendiren etkileri var	Mahalleli olma bilincine yoğun katkısı var
Toplumsal Bütünleşme	Sosyalleşme, dayanışma, yardımlaşma açısından katkıları var.	Bostana dönüştürülme sürecindeki dayanışma ile mahallenin birlik ve beraberliğine yoğun katkı sağlayan bir alan.
Ekoloji	Permekültür ilkeleri doğrultusunda tasarlanan, ekolojik değer oluşturan bir alan.	Mahalle içinde kapladığı alanın büyüklüğü ile ekolojik açıdan önemli.
Doğru Bitkilendirme	Permakültür ilkeleri doğrultusunda, yöreye özgü, böcek ve arıları çeken bitkiler seçiliyor.	Kolay yetiştirelebilecek ve fazla ürün hasadına imkan veren türler seçiliyor.
Estetik	Estetik kaygı güdülüyor. Doğanın kendi estetiğinden yola çıkan bir tasarım öngörüsü var.	Estetik kaygı güdülüyor.

Tablo 4.3.1. Kuzguncuk Bostanı- Roma Bostanı karşılaştırması.

4.4. Bölüm Sonucu

Mahalle bostanları kuruldukları alanların fiziksel ve sosyal özelliklerine göre şekillenmekle birlikte toplumsal açıdan çoğunlukla toplum olma bilincini ve aitlik duygusunu besleyen ve geliştiren alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Soylulaştırma süreçlerine maruz kalmış olan her iki alan, İstanbul'un başka semtlerinden bu mahallelere yerleşen orta üst sınıfın adapte olma süreçlerinin bir parçası olarak mahalle ile iletişimi hızlandırma, aitlik ve bütünleşme duygusunu geliştirme gibi özellikler göstermektedir.

Bu bölümde ele alınan Roma ve Kuzguncuk Bostanları temelde kent içerisinde kaybolduğu düşünülen birlik olma ve birlikte ortak bir iş yapma, dayanışma duygusundan hareketle bugünkü şeklini almış alanlardır. Bu iki bostan gönüllülerin yoğun çabaları ile kent içinde üreten alanlara dönüştürülmüştür.

Mahalle bostanları, insanların bir araya geldiği alanlar olması nedeniyle birey ile toplum arasında iletişimin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Birçok bireyin aynı alan içerisinde bir araya gelmesi ile kent içerisinde bir sosyal aktivite alanı oluşmaktadır.

Doğal çevrenin gelişmesi yanında kent alanları içerisinde bireylere doğa ile birlikte olma fırsatı veren mahalle bostanları, farklı insanların karşılaşması, tanışması, konuşması, kentsel yaşamı paylaşması gibi sosyal ihtiyaçların karşılanması ve sosyo-kültürel süreklilik ve gelişmenin sağlanması açısından, toplumsal iletişimin gerçekleştiği odak noktaları olarak da nitelendirilebilirler.

Bu doğrultuda mahalle bostanları kullanım ve işleyiş biçimleri göz önüne alındığında daha çok sosyalleşmeye ve bireyler arası iletişime olanak sağlaması ile kentsel açık yeşil alanlar içerisinde toplumsal bütünleşmeye ve aidiyet duygusuna en çok katkı sağlayan alanların başında gelmektedir ve günümüz kentleri için uygulamalarının yaygınlaştırılması gereken bir olgudur.

Kuzguncuk ve Roma Bostanı örnekleri karşılaştırıldığında ise her iki örnekte de estetik kaygı ön planda olmamakla birlikte doğa ile birlikte olmanın ve mahalleli olma bilincinin üst düzeyde yaşandığı bir deneyim olduğu görülmüştür. Bu açıdan her iki alanda toplumsal bütünleşmeye ve aidiyet duygusunun gelişimine büyük katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte her iki bostan alanı İstanbul kentine ekolojik açıdan

değer katan, permakültür uygulamaları, yerli ve organik tohum seçimi ile kentin sürdürülebilirliğini destekleyen unsurlardır.

5. SONUÇ

Tarihten bu yana sunduğu fırsatlar ve çeşitlilik nedeniyle insanların yoğunlukla yaşamayı seçtiği kentler, üzerinde yaşayan toplulukların ihtiyaçları doğrultusunda sürekli bir gelişim göstermektedirler. Bu gelişimin kontrol edilemez noktalara ulaşması ise kentleri en başta ekolojik ve toplumsal açıdan olumsuz etkilemektedir. Kent için çalışan meslek disiplinlerinin yanı sıra kent içinde yaşayan bireylerin de kişisel tasarrufları doğrultusunda birçok uygulama kenti daha yaşanabilir kılmak adına günümüzde popülerite kazanmıştır. Bu yönde ortaya çıkan yenilebilir peyzaj alanları içerisinde ele aldığımız mahalle bostanları günümüz kentleşmesi içinde toplumsal bir gereksinimden doğmuştur ve yenilebilir peyzaj yaklaşımının, mahalle bostanlarının oluşturulması ve bakımında bir yaklaşım olarak görülebilir.

Çalışmanın giriş bölümünde bu hipotezi oluşturan kavramsal çerçeve ve dünya konjonktüründe yaşanan gelişmeler aktarılmaya çalışılmıştır. Bu açıdan ele alındığında dünya nüfusunun yarısının kentlerde yaşadığı günümüzde uzmanların tahmini doğrultusunda 2030 yılında dünya nüfusunun yüzde 70'inin şehirlerde yaşayacağı varsayılmaktadır. Kentsel alanlarda nüfusun artmasına karşılık olarak kırsal alanların terk edilmesi ile tarıma gösterilen önem azalmaktadır. Bunun yanı sıra iklim değişikliği, tarımsal ihtiyacı karşılayacak fosfor miktarındaki hızlı düşüşün getirdiği fosfor krizi gibi nedenlerle tarım ürünlerinin hasat miktarında görülen düşüş yiyeceğin geleceği konusunda kaygıya düşürmektedir. Öte yandan tüketici ile üreticinin birbirinden uzaklaşması, kent sakinleri için gerekli yiyecek maddelerinin miktarı ile üretilen miktarın birbirinden farklılaşmasına neden olmaktadır. Büyük şehirlerde yaşayanlar, yiyeceklerin masalarına nasıl ve nereden geldiği konusunda bir fikir sahibi olmadan tüketime itilmektedir. Yiyecek maddeleri hakkındaki bu bilgisizlik ve konudan uzaklaşma, yiyecek maddelerinin kalitesi ve sürdürülebilirliği hakkında değerlendirmeleri de zorlaştırmaktadır. Bu konuda yaşanan olumlu gelişme ise, ülkemizde ve dünyadaki kent sakinleri ile tarım-yiyecek arasında tekrar bağlantı kurulmasını sağlayan projelerin üretiliyor olmasıdır. Gün geçtikçe bu sosyal değişimin ve özellikle kentlerde sürdürülebilir uygulamalarla yiyecek üretimi ile bu

demografik değişimlerin yarattığı çevresel etkileri anlamaya başlayan kitleler artmaktadır. Pek çok bilinçli tüketici ve organizasyon, kişisel ya da ortak kentsel tarım faaliyetlerini hayata geçirmek üzere aksiyon almaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın ikinci kısmında ele alınan, postmodern, ekolojik fonksiyon gözetmeyen peyzaj anlayışının dışında bir bakış açısıyla alanda süs bitkileri yanı sıra yenilebilir bitkilerin de kullanımı ile estetik tasarımlar üretebilmeyi öngören yenilebilir peyzaj, alternatif su kaynaklarına uygunluğu, atmosferi temizlemesi gibi kenti ekolojik yönden desteklemesi yanında kentsel alanda yatayda ve dikeyde ürün hasadına imkân vermesi ile yiyecek üzerine duyulan kaygılara bir çözüm niteliği taşımaktadır.

Ekolojik ve ekonomik yönden sağladığı yararların yanı sıra yenilebilir peyzaj, modern hayatın kentli üzerinde yarattığı yalnızlaşmanın getirdiği ayrışma ile birbirinden kopan bireyleri kent içinde yeni bir alanda bir araya getirmektedir. Mahalle bostanı kavramı ile aynı mahalle ya da semt sakinlerinin birbiriyle bulunduğu, ortak sorumluluk alma, ortak karar verme, topluluk olma gibi becerilerin geliştiği yeni bir kent mekânı ortaya çıkmıştır.

Bu çalışma kapsamında kent içinde yenilebilir peyzaj alanları olan mahalle bostanlarının toplumsal açıdan kente olan etkilerine odaklanılmıştır.

Kentin bireyler üzerinde yarattığı olumsuz imajı tersine dönüştürme potansiyeli ile mahalle bostanları, şehir hayatı içerisinde kentlileri doğayla buluşturan, toplumsal bütünleşmeye yardımcı olan, güvenli gıdaya erişimi kolaylaştıran, şehir içinde üretim hareketini destekleyen, yarattığı anlamlı mekanlarla kenti daha kimlikli ve ekolojik açıdan daha yaşanılabilir kılan bir olgu olarak kentlerin hayatına girmiştir.

Toplumun farklı kesimlerini bir araya getiren, ortak bir deneyimi yaşama imkânı veren ve dayanışma ruhunu güçlendiren mahalle bostanları kente karşı giderek kaybedilen aidiyet duygusuna sağladığı katkı ile bireylerin kentle daha anlamlı ilişkiler kurmasını sağlamaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde konunun İstanbul kenti için önemi incelenmiştir. İstanbul'un tarihten bu yana sosyal ve ekonomik hayatının önemli bir parçasını oluşturan bostanlar başlangıçta sebze ihtiyacının bir gereği olarak varlığını sürdürürken Cumhuriyet döneminde yaşanan kentsel gelişmelerle yavaş yavaş kentten silinmeye başlamıştır. Bugün sur içinde kalan birkaç tarihi bostan dışında

eski işlevini devam ettirebilen bostan kalmamasına rağmen İstanbul belleğinde önemli yeri olan bostanlar Kuzguncuk örneğinde bir mahalle bostanı olarak karşımıza çıkarken Cihangir`de ise yeni bir bostan kurulmasına neden olacak derecede güçlü bir bellek ögesi olarak kent içinde yerini almıştır.

Batılı ülkelerde ekonomik fayda yaratan bir unsur olarak ortaya çıkan mahalle bostanları İstanbul için geçmişinden bu yana kent hayatın bir parçası olması sebebiyle daha toplumsal özellikleriyle ön plana çıkmaktadır.

Ancak henüz bu alanlar dünyadaki örneklerinin aksine ülkemizde yerel yönetimlerden bağımsız olarak üretilen projelerle, kentte yaşayanların ortak çaba ve duyarlılıkları doğrultusunda uygulanabilmektedir. Tez çalışması kapsamında konuya en çok katkı sağlayacağı düşünülmüş seçilen Kuzguncuk ve Roma Bostanları çalışmanın dördüncü bölümünde detaylı olarak incelenmiştir.

Tarihten bu yana İstanbul`un tarihi bostanları arasında yer alan Kuzguncuk Bostanı Vakıflar Genel Müdürlüğü`nün alanı imara açmak istemesine karşın mahalle halkının yıllar süren yoğun direnişi sonucunda sağlanan uzlaşma ile Üsküdar Belediyesi ve Kuzguncuklular Derneği`nin ortak bir projesi olarak yeniden bostana dönüştürülmüştür. Organizasyonunu üstlendiği Kuzguncuklular Derneği çatısı altında her dönem kura yöntemi ile gönüllüleri belirlenen bostan alanı mahalle için bir gurur ve dayanışma simgesidir.

Çalışma doğrultusunda incelenen bir diğer bostan alanı olan Roma Bostanı ise Gezi Parkı eylemleri sırasında İstanbul kenti içerisinde yeşil alanlara karşı gelişen duyarlılıkların bir ürünü olarak bir grup gönüllü öncülüğünde ortaya çıkmıştır ancak henüz alan için yerel yönetimlerle bir ortak çalışma ortamı sağlanamamıştır. Projenin yerel yönetimler tarafından henüz tanınmıyor oluşu, alandaki bazı sorunların çözümüne engel teşkil etmektedir. Örneğin Roma Bostanı, alanda su ihtiyacının karşılanmasına imkân verecek altyapı hizmetlerinden yararlanılamaması nedeniyle gönüllü olan peyzaj mimarı tarafından permakültür ilkeleri doğrultusunda tasarlanmıştır. Öte yandan sivil inisiyatif ile oluşturulan bu alanın kamu organları tarafından anlaşılammış olması projenin geleceğini tehdit eden önemli bir unsurdur.

Gelecek araştırmalara kapı açması açısından sürdürülebilirliği ele alındığında işlerin gönüllülük esası üzerine iyi niyet ile yürütüldüğü proje için organizasyonel bir tavrın

geliştirilmemiş olmasının olumlu ve olumsuz yönlerdeki etkileri de araştırmaya değer bir nitelik taşımaktadır.

Çalışma kapsamında konu için belirlenmiş temel ilkeler göz önünde bulundurulduğunda her iki alanında var olma sebeplerinin başında toplumsal bütünleşme ve aidiyet duygusuna yaptığı katkılar olduğu açıkça görülmüştür. Alanda görev alan her gönüllü için topluluk olma bilincinin kazanımı, toprakla kurulan bağların kente duyulan sahiplenme hissine katkısı ve günümüzde unutulduğu düşünülen bir takım değerleri yeniden hatırlatması açısından bostan alanları, toplumsal ihtiyaçları karşılayan önemli mekânlar olma özelliği göstermektedir ve kendiliğinden ortaya çıkmıştır.

Avrupa ve Amerika'daki örnekleri göz önüne alındığında mahalle bostanlarının alt sınıfın yoğunlukla yaşadığı mahallelerde kurulduğu görülmektedir. İstanbul mahalle bostanları bu açıdan özellikle Amerika'daki örneklerden ayrılmaktadır. İstanbul'un soylulaştırmaya maruz kalan mahallelerinde görülen bostan hareketi diğer yandan kentlinin duyarlılık ve bilincini göstermesi açısından önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, mahalle bostanlarına gösterilen eğilim ile yüksek eğitimli bireylerin kent yaşamına ve yaşadığı kente değer verirken, mahalle yaşamının eski anılarını barındıran, kimlikli mahallelerde ortaya çıkması tesadüf değildir. Dolayısıyla sosyal ve kültürel sermayenin yüksek olduğu mahallelerde ortaya çıkan bu bostan hareketlerinin dayanışma, yardımlaşma gibi belli toplumsal hassasiyetlere kentli bilinci ile yanıt araması sonucu ortaya çıktığı söylenebilir.

İncelenen her iki alan da toplumsal ilkeler yanı sıra erişilebilirlik, estetik, doğru bitkilendirme gibi ilkeler açısından yenilebilir peyzaj ilkelerine uygun olarak oluşturulduğu söylenebilir. Yenilebilir peyzaj açısından uyulmadığı ya da dikkate alınmadığı görülen tek ilke estetik ilkesidir. İncelenen örneklerde hedef doğa ile bir olmak ve mahalleli ile dayanışma içinde üretmek olduğundan, estetik kaygı alanın oluşturulma hedeflerine bir anlamda aykırı düşmektedir. Estetik kaygı dışındaki diğer ilkeler ise bostan hareketinin hedefleri ile örtüşmektedir. Bu açıdan bostan oluşturmada hareket içinde yer alan bireylerin bazı basit önerileri ile estetik açıdan alanın geliştirilmesi mümkün olabilir.

Dünya kentlerinde mahallelerde yaşanan güvenlik problemi ve Vandalizm hareketleri mahalle bostanları yardımıyla aşılmaya çalışılmaktadır. Henüz ülkemizde

kentler bu denli güvensiz olmamakla birlikte gelecekte yaşanabilecek olumsuzluklara karşı benzer uygulamalarla çözüm bulmak mümkün olacaktır.

Bugün kentli bireylerin kent yaşamı içerisinde eksikliğini hissettiği dayanışma, birlik olma, kolektif iş yapma bilincini güçlendirmek için bostan alanlarına yönelme eğilimleri yenilebilir peyzaj alanlarının geleceğin kentleri için ne denli önemli alanlar olacağını göstermesi açısından önemlidir. Yenilebilir peyzaj gelecekte toplumsal açıdan yaşanması muhtemel bu problemlerin çözümü olarak görülebilir.

Kent içinde kalan alanların ortak fayda için, tarım amaçlı kullanım çabaları bulunduğu göz önüne alınırsa, yerel yönetimlerin halkla ortaklaşa yürütebileceği süreçlerle yenilikçi bir yaklaşım olarak yenilebilir peyzaj akımı daha kimlikli, ekolojik açıdan fayda üreten, toplumun birlik ve dayanışma ruhunu güçlendiren mekanlar yaratmak konusunda kente büyük katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Adams, W.H.**, 1991. Nature Perfected: Gardens Through History, Abbeville Press.
- Akdoğan, G.**, 1974. Bahçe ve Peyzaj Sanatı Tarihi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara
- Aran, S.**, 1977. Peyzaj Mimarisi: Temel Prensipleri, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara
- Aslanboğa, Y.**, 2002. Bitkilendirmenin İlkeleri, T.C. Orman Bakanlığı, Ege Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Yayınları, İzmir.
- Bilgin, A.**, 2010. Osmanlı Dönemi İstanbul Bostanları, Yemek ve Kültür, **20**, 86-99
- Bjornskov, C.**, 2003. The Happy Few: Cross-country Evidence on Social Capital and Life Satisfaction, **56**, 3.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, Loic J.D.**, 1996. Reflexive Anthropologie, Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Brown, K.**, 2000. Public Health Implications of Urban Agriculture, *Journal of Public Health Policy*, **21**, 20.
- Brown, L.**, 2011. Chapter 2: The New Geopolitics of Food, Food and democracy: Introduction to Food sovereignty, *Polish Green Network*, 23
- Chiesura, A.**, 2004. The Role of Urban Parks for the Sustainable City, *Landscape and Urban Planning*, **68**, 129-138.
- Clayton, S.**, 2007. Domesticated Nature: Motivations for Gardening and Perceptions of Environmental Impact, *Journal of Environmental Psychology*, **27**, 215-224.
- Creasy, R.**, 1982. The Complete Book of Edible Landscaping, Sierra Club Books.
- Creasy, R.**, 2010. Edible Landscaping, Sierra Club Books.
- Çay, R.D.**, 2011. Parklarda Ergenlik Çağındaki Gençlerin Rekreasyon Gereksinimlerinin Saptanması, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, *Doktora Tezi*, Ankara.
- Ergün, N.**, 2006. Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği, İstanbul'da Soylulaştırma Eski Kentin Yeni Sahipleri, Derleyenler David Behar, Tolga İslam, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Evyapan, G.A.**, 1988. İngiliz Bahçe Anlayışa Kısa Bir Bakış, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, 189-194, Ankara
- Göregenli, M., Karakuş, P., Kösten, Y., Umuroğlu, İ.**, 2014. Mahallege Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği ile İlişkisi İçinde İncelenmesi, *Türk Psikoloji Dergisi*, **29**, 73-85.

- Grimm, N. B.**, 2008. Global Change and the Ecology of Cities, *Science*, **319**, 756-770.
- Gül, A. Özçelik, H., Uzun, Ö.F.**, 2012. Isparta Yöresindeki Bazı Doğal Yerörtücü Bitkilerin Adaptasyonu ve Özellikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi, *Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, **12**, 199-145.
- Hablemitoğlu, Ş.**, 2009. Gençlerin Gözünde Sanal Bir Sosyal Kapital Olarak Facebook, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, *11. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi*, Ankara.
- Hidalgo, M. C. ve Hernandez, B.**, 2001. Place attachment: Conceptual and empirical questions, *Journal of Environmental Psychology*, **21**, 273-281.
<http://www.dal.ca/content/dam/dalhousie/pdf/science/environmental-science-program/Honours%20Theses/TakuyaOzawa.pdf>
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0169204603001865>
- Hummon, D. M.**, 1992. Community attachment: Local sentiment and sense of place. I. Altman ve S. M. Low, (Ed.), Place attachment içinde, Plenum, New York.
- İslam, T.**, 2003. Galata'da Soylulaştırma: Soylulaştırıcıların Demografik ve Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Çalışma, *TBMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, YTÜ Yayınları, İstanbul
- Karaca, M.**, 2012. Farklılaşma, Bütünleşme ve Birlikte Yaşama Üzerine, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, **18**, 226-238
- Kearney, A. R.**, 2006. Residential Development Patterns and Neighborhood Satisfaction: Impacts of Density and Nearby Nature. *Environment and Behavior*, **38**, 112
- Kourik, R.**, 2004. Designing and Maintaining Your Edible Landscape Naturally, Chelsea Green Publishing.
- Kuban, D.**, 1996. İstanbul: Bir Kent Tarihi, Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul, İstanbul.
- Kuntay, O.**, 2006. Erişilebilirlik, *Planlama*, 75-111, Ankara.
- Lewicka, M.**, 2008. Place attachment, place identity and place memory: restoring the forgotten city pas, *Journal of Environmental Psychology*, **28**, 209-231
- Mollison, B.**, 2014. Permakültüre Giriş, *Sinek Sekiz*, İstanbul.
- Morgül, T.**, 2004. Kuzguncuklular Derneği Deneyimi, Savunuculuk ve Politikaları Etkileme Konferans Yazıları, **2**, İstanbul.
- Nardozzie, C.**, 2008. Succession in the Garden, Cool Springs Press.
- Norberg-Schulz, C.**, 1980. Genius Loci/Towards a Phenomenology of Architecture, Rizolli International Publications Inc., New York.
- Oğuz, D.**, 1998. Kent Parkı Kavramı Yönünden Ankara Kent Parklarının Kullanım Olgusu Üzerine Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, *Doktora Tezi*, Ankara.
- Okan, O.**, 2011. Şehir, Tarih, Sosyoloji: Korkut Tuna'nın Şehir Yaklaşımı, *Sosyoloji Dergisi*, **22**, 305-328.

- Ozawa, T.**, 2010. "Phenomenological Study of Urban Vegetable Gardening in Halifax: How Does Urban Vegetable Gardening Activity Affects the Daily Lives of the Gardeners and Their Sense of Community?", Dalhousie University.
- Özyurt, C.**, 2007. Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, **18**, 111-126.
- Philips, A.**, 2013. Designing Urban Agriculture, Wiley.
- Ramalho, C. E., Hobbs, R. J.**, 2012. Time for a Change: Dynamic Urban Ecology, *Trends in Ecology And Evolution*, **27**, 179-188.
- Rasouli, S.**, 2012. Sürdürülebilir Kentsel Tasarımda Kentsel Tarımın Rolü, "İstanbul Örneği", İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Relph, E.**, 1976. Place and Placelessness, Pion Limited, London
- Roger, K., Rupp, L., Kilgren, D.**, 2000. Water Conservation in Urban Landscapes, *Journal of Horticultural Science*, **35**, 1037-1040.
- Sarkowicz, H.**, 1955. Bahçelerin ve Parkların Tarihi, Dost Kitapevi Yayınları, İstanbul.
- Shopov, A., Han, A.**, 2013. Osmanlı İstanbul`unda Kent İçi Tarımsal Toprak Kullanımı ve Dönüşümleri: Yedikule Bostanları, *Toplumsal Tarih Dergisi*, **236**, 34-38.
- Shopov, A.**, 2015. Kentin Tozu: Piyalepaşa Cami Bostanı, Açık Radyo, İstanbul.
- Simmel, G.**, 1908. On Individuality and Social Forms, Univ. of Chicago Press, 50-143, Chicago.
- Simmel, G.**, 1908. The Stranger, The Sociology of George Simmel, Translated K. Wolff, The Free Press, 402-408, New York
- Sönmez, B.**, 2014. Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek, Yıldız Teknik Üniversitesi, *TMMOB Şehir Plancıları Odası*, **24**, 42-53.
- Şen, B.**, 2011. Kentsel Mekanda Üçlü İttifak: Sanayisizleşmei Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, **44**, 1-21, İstanbul.
- Şengül, H. T.**, 2001. Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı, *Praksis*, **2**, 9-31.
- Taylor, J.**, 1998. Tools of the earth: The practice and pleasure of gardening.
- Yamaoka, K.**, 2008. Social Capital and Health and Well-being in East Asia: A population-Based study, *Social Science Medicine*, **66**, 885.
- Yarç, S.**, 2011. Pierre Bourdieu`da Sosyal Sermaye Kavramı, *Akademik İncelemeler Dergisi*, **6**, 1.

İNTERNET KAYNAKLARI

URL-1, http://www.radikal.com.tr/turkiye/bostandan_3_plan_cikti-1146869

1 Aralık 2015

URL-2 <http://www.arkitera.com/haber/5558/bostan-yesil-iken-pazarliga-oturulmaz>

20 Ekim 2015

URL3,http://www.edmonton.ca/city_government/documents/FRESH_October_2012.pdf

10 Eylül 2015

URL-4,<http://www.ediblecitythemovie.com/>

25 Haziran 2015

URL-5,<http://www.metropolismag.com/Point-of-View/December-2014/Planting-for-an-Edible-City/>

20 Temmuz 2015

URL-6,<http://inhabitat.com/edible-forest-is-coming-to-life-in-fertile-seattle-park-for-community-gardening/>

19 Eylül 2015

URL-7,<http://www.beaconfoodforest.org/permaculture/>

5 Eylül 2015

URL-8,<http://home.howstuffworks.com/gardening/garden-design/edible-landscaping1.htm>

8 Temmuz 2015

URL-9,<https://communitygarden.org/programs/environmental-education-community-garden/>

24 Ağustos 2015

URL10,http://www.bbc.co.uk/gardening/today_in_your_garden/community_about.shtml

11 Kasım 2015

URL-11,<https://afsic.nal.usda.gov/farms-and-community/community-gardening>

10 Eylül 2015

URL12,http://ucanr.edu/sites/MarinMG/Community_Service_Projects/Marin_Community_Gardens/

10 Eylül 2015

URL-13,<http://urbanharvest.org/communitygardens>

10 Eylül 2015

URL-14,<http://www.smgov.net/Departments/CCS/content.aspx?id=33150>

15 Eylül 2015

URL-15,<http://www.npr.org/sections/thesalt/2012/03/20/148999066/at-the-community-garden-its-community-thats-the-hard-part>

20 Kasım 2015

URL-16,<http://www.rosalindcreasy.com/edible-landscaping-basics/>

10 Haziran 2015

URL-17,<http://www.motherearthnews.com/organic-gardening/edible-landscaping-zmaz85mjzraw.aspx>

19 Haziran 2015

URL-18,<http://www.bhg.com/gardening/vegetable/vegetables/edible-landscaping/>

20 Haziran 2015

URL-19,<https://communitygarden.org/wp-content/uploads/2014/10/Greening-Review-2014.pdf>

10 Eylül 2015

URL-20,<http://www.unfpa.org/swp/2007/english/introduction.html>

27 Kasım 2015

URL-21,<http://www.sachousingalliance.org/programs/sacramento-hunger-coalition/>

5 Eylül 2015

URL-22, <http://www.abfnet.org/>

5 Eylül 2015

URL-23, <http://www.atlasdergisi.com/2015/01>

14 Aralık 2015

URL-24, <http://www.earth.google.com>

14 Aralık 2015

URL-25, http://www.bugday.org/portal/haber_detay.php?hid=7844

7 Aralık 2015

URL-26, <http://www.bugday.org/>

3 Aralık 2015

URL-27, www.chp.org.tr

22 Kasım 2015

URL-28, worldcitiescultureforum.com

17 Ekim 2015

URL-29, http://permacultureturkey.org/wp-content/uploads/permakultur_el_kitabi.pdf

14 Aralık 2015

URL-30, <http://www.rosalindcreasy.com/>

14 Aralık 2015

URL-31, <http://planh.ca/success-stories/vancouver-food-strategy-leads-coordinated-action>

14 Aralık 2015

URL-32, <http://www.janestgarden.org.au/gardenresources/>

7 Aralık 2015

URL-33, <https://landscapebangalore.wordpress.com/2014/07/page/2/>

14 Aralık 2015

URL-34, <http://romabostani.org/?lang=tr>

14 Aralık 2015

URL-35, <http://www.uskudarli.com/haberdetay.asp?ID=1411>

10 Aralık 2015

URL- 36, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BOSTAN

18 Ocak 2016

URL-37, http://www.zaman.com.tr/cumaertesi_buyuk-sehirin-gonullu-bostancilari_2214562.html

18 Ocak 2016

EKLER

Ek-1

Görüşme soruları;

1. Bostanın kuruluş hikâyesi nedir? Ne tür girişimler sonucu kuruluş aşamasına geçildiği ve maddi kaynaklar gibi bilgiler vs.? Bostan olarak kullanılan alanın daha önceki kullanımı neydi? Bostanın mülkiyeti kime aittir?
2. Günümüzde böyle bir bostanın varlığına neden ihtiyaç duyuldu?
3. Sizce neden bu alan bir park ya da mesire alanı olmak yerine bostan olarak değerlendirildi?
4. Bostanda kimler görev alıyor?
5. Bostanda hangi ürünler üretiliyor, neyin ekileceğine nasıl karar veriliyor, kimler karar veriyor?
6. Üretilen ürünler ne amaçla kullanılıyor? (İhtiyaç sahiplerine dağıtılması, mahalleli arasında pay edilmesi veya satılması vs.)
7. Bostan ile ilgili duyurular hangi araçlarla nasıl yapılıyor?
8. Bostan ile ilgili faaliyetler herkese açık mı? Kendini yönetici ya da sorumlu olarak tanımlayan kimse ya da gruplar var mı? Bu konudaki deneyimleriniz ve geleceğe ilişkin görüşleriniz nelerdir?
9. Bu bostan hayatınızda ne gibi değişikliklere yol açtı? Size kazandırdığı bireysel faydalar ve varsa olumsuzluklar nelerdir?
10. Bu bostanda çalışmanın aidiyet duygunuzun gelişmesine bir etkisi oldu mu?
11. Bu bostanın komşuluk ilişkilerini geliştirdiğini söyleyebilir misiniz?
12. Bu bostanın güven ve güvenli hissetme konusunda sizi nasıl etkilediğini söyleyebilirsiniz?
13. Bu bostanın bulunduğu mahalle için fayda yaratan bir unsur olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız ne gibi faydalar yaratmıştır?

14. Bu bostanın işlenmesi ve ürünlerin alınması sürecinde yer alan kişilerin kentle (İstanbul) ve mahalleleri ile ilişkilerinin değiştiğine dair gözlemlerinizi oldu mu? Neler gözlemlediniz?
15. Kuzguncuk bostanının ekip dikenlerin estetik ihtiyacını giderdiğini söyleyebilir miyiz? (Ürünler ortaya çıktıktan sonra oluşan görüntüden yola çıkarsak)
16. Diğer bostanlar ile ilişkileriniz var mı?

ÖZGEÇMİŞ

SELVİNUR KARPUZ

12.05.1988, Konya

EĞİTİM

- 2011 - 2015   Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul
Kentsel Tasarım Programı
- 2007 - 2011   Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon
Peyzaj Mimarlığı
- 2002 - 2006   Selçuklu Anadolu Lisesi, Konya

DENEYİM:

- SSLD Peyzaj, İstanbul
Peyzaj Mimarı
- Karma Atölye, İstanbul
Peyzaj Mimarı
- İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV), İstanbul
Asistan
- İnfomag Yayıncılık, İstanbul, Türkiye
Yazı işleri –Editör Asistanlığı